

— OPEN —
MONUMENTEN
— DAG —

Datum:
10 & 11
september
2016

Gemeenten:
's-Hertogenbosch,
Vught en
Sint-Michiëlsgestel

Uitgelicht:
Luchtboog-
beeldjes
Sint-Jan

2016

ICONEN EN SYMBOLEN

Provinciehuis als lichtbaken

Gefeliciteerd 's-Hertogenbosch.
Met de landelijke start van de 30ste Open Monumentendag.

Vanaf 8 september staat het provinciehuis in het licht. En hoe. Kunstenaar en ontwerper Maarten Baas maakte een bijzondere lichtprojectie van 40 x 40 meter. In het kader van het Jheronimus Boschjaar. De komende jaren volgen er meer ontwerpen. En daarmee heeft Brabant er een attractie bij. Kom het met eigen ogen bekijken. In 's-Hertogenbosch, langs de snelweg A2.

www.brabant.nl/lichtprojectie

#lichtprojectie / #bakenbrabant

Provincie Noord-Brabant

Onthulling op
8 september 2016

BAAS

U BENT WELKOM
BIJ DE LANDELIJKE OPENING

— OPEN —
MONUMENTEN
— DAG —

DONDERDAG 8 SEPTEMBER
14.30 TOT 16.30 UUR
PARADE 's-HERTOGENBOSCH

BIJZONDERE
OPENINGSHANDELING

door:

PROF. MR. PIETER VAN VOLLENHOVEN

OPTREDEN KONINKLIJKE MILITAIRE KAPEL

'Johan Willem Friso'

ZANGERES MEIKE VAN DER VEER

(Voice of Holland)

En natuurlijk met... Jheronimus Bosch!

2016

ICONEN EN SYMBOLEN

MONUMENTENAPP

Bekijk de stad op een unieke manier met de Monumentenapp: routes naar de mooiste monumenten van 's-Hertogenbosch.

De app is te downloaden via www.s-hertogenbosch.nl/omd of zoek in de App Store of Google Play Store naar 'Monumentenapp'.

ORLY/ENDEVOETS GROEP

buitengewoon onderhoud

Buitengewoon restaureren

Genieten van de prachtige monumenten die 's-Hertogenbosch en haar omgeving rijk zijn, kan alleen als we deze mooie monumenten goed bewaren voor de toekomst. Bij Orly & Endevoets werken we daarom niet alleen nauwkeurig en vakbekwaam, maar ook met plezier, gevoel en toewijding. Dat is onze visie op kunst en ambacht. Zodat u nu en in de toekomst kunt blijven genieten van onze schitterende stad.

www.orlyenendevoets.nl

BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

Nico de Bont is al ruim 50 jaar specialist in klassieke restauratie, hedendaagse herbesteding en planmatig onderhoud van historisch erfgoed. Met liefde voor het vak en kennis van de nieuwste technieken werken onze medewerkers dagelijks aan een grote variëteit aan historische werken. Oude en jonge monumenten, grote en kleine projecten, klassieke restauraties en hedendaagse herbestedingen.

Door continue ontwikkeling geven wij nieuw leven aan waardevol erfgoed. **MAAK DE TOEKOMST**

hazenbergh | TBI

www.hazenbergh.nl

ACTIVITEITEN OPEN MONUMENTENDAG

DONDERDAG 8 SEPTEMBER VANAF 14.30 UUR LANDELIJKE OPENING OP DE PARADE

ZATERDAG 10 SEPTEMBER

Tijd: | Pagina:

10.00	Opening tentoonstelling 'Kraakende iconen' in de Knillispoort	11
10.00	Optreden Vocaal Ensemble Paté Brûl in de Toonzaal	19
10.00	Start rondleidingen door archeologisch depot, De Griffie	20
10.30	Lezing door Geert Loeffen van de Groene Vesting over de meest iconische gebeurtenis van de stad 's-Hertogenbosch: Het Beleg van 1629 in de Stadsbibliotheek	35
11.00	Mini-rondleiding voor kinderen met workshop bij Provinciaal Depot Bodemvondsten	20
11.00	Optreden Zeemanskoor Deining in de Toonzaal	19
11.00	Orgelconcert door Jamie de Goei in de Grote Kerk	12
11.30	Optreden Stadspijpers in voormalig Paleis van Justitie	17
11.30	Lezing door Dick Loch over de symboliek van gevelstenen en uithangborden in 's-Hertogenbosch in de Stadsbibliotheek	35
12.00	Start rondleidingen hoogtepunten vaste collectie Het Noordbrabant Museum	21
12.00	Optreden Vocaal Ensemble Paté Brûl in de Toonzaal	19
12.00	Optreden Imbue in Sociëteit Amicitia-de Zwarte Arend	22
12.00	Orgelconcert door Anneke Mols onder begeleiding van Jamie de Goei in de Grote Kerk	12
12.00	Lezing Frans Sluijter 'Grote orgel Sint-Jan 400 jaar oud' in Sint-Jansmuseum	24
12.30	Optreden Stadspijpers in voormalig Paleis van Justitie	17
13.00	Orgelconcert door Bert Becht onder begeleiding van Jamie de Goei in de Grote Kerk	12
13.00	Mini-rondleiding voor kinderen met workshop bij Provinciaal Depot Bodemvondsten	20
13.00	Wandeling door 't Zand vertrek: Bolwerk Sint-Jan	13
13.00	Optreden Zeemanskoor Deining in de Toonzaal	19
13.00	Optreden Imbue in Sociëteit Amicitia-de Zwarte Arend	22
13.00	Lezing Frans Sluijter 'Grote orgel Sint-Jan 400 jaar oud' in Sint-Jansmuseum	24
13.00	Lezing door Geert Loeffen van de Groene Vesting over de meest iconische gebeurtenis van de stad 's-Hertogenbosch: Het Beleg van 1629 in de Stadsbibliotheek	35
13.30	Optreden Stadspijpers in voormalig Paleis van Justitie	17
14.00	Rondleiding Minderbroedersklooster	15
14.00	Optreden van het Vrouwenkamerkoor Catilare in de Toonzaal	19
14.00	Optreden Imbue in Sociëteit Amicitia-de Zwarte Arend	22
14.00	Orgelconcert door Bert van Corler onder begeleiding van Jamie de Goei in de Grote Kerk	12
14.00	Lezing door Dick Loch over de symboliek van gevelstenen en uithangborden in 's-Hertogenbosch in de Stadsbibliotheek	35
14.00	Rondleiding door Willem II-fabriek	45
14.30	Optreden Stadspijpers in voormalig Paleis van Justitie	17
15.00	Mini-rondleiding voor kinderen met workshop bij Provinciaal Depot Bodemvondsten	20
15.00	Lezing Frans Sluijter 'Grote orgel Sint-Jan 400 jaar oud' in Sint-Jansmuseum	24
15.00	Rondleiding Minderbroedersklooster	15
15.00	Orgelconcert door Arjan Voogt onder begeleiding van Jamie de Goei in de Grote Kerk	12
15.00	Wandeling door 't Zand vertrek: Bolwerk Sint-Jan	13
15.00	Optreden van het vocaal ensemble s'OTTOvoces in de Toonzaal	19
15.00	Optreden Imbue in Sociëteit Amicitia-de Zwarte Arend	22
15.00	Lezing door kunsthistorica Karin Braamhorst over de betekenis van symbolen en iconen in de Stadsbibliotheek	35
15.30	Optreden Stadspijpers in voormalig Paleis van Justitie	17
16.00	Rondleiding Minderbroedersklooster	15
16.00	Rondleiding door Willem II-fabriek	45
16.00	Optreden van het Vrouwenkamerkoor Catilare in de Toonzaal	19
16.00	Orgelconcert door Maryam Haiawi in de Sint-Janskathedraal	24

Doorlopend demonstraties en rondleidingen op diverse locaties.

ZONDAG 11 SEPTEMBER

Tijd: | Pagina:

10.00	Heilige mis met het Koninklijk 's-Hertogenbosch Mannenkoor en het Kirchenchor Sint-Martin in de Kapucijnenkerk	15
11.00	Rondleiding over het landgoed Coudewater Rosmalen	49
11.00	Wandeling Zorgpark Voorburg Vught	60
11.30	Lezing over 'de Paap in de kraaktijd' in Sint Joan de Deo	26
11.30	Beklimming toren Sint-Michiëlsgestel	55
11.30	Rondleiding door Piet Borneman Sint-Michiëlsgestel	55
12.00	Lezing Frans Sluijter 'Grote orgel Sint-Jan 400 jaar oud' in Sint-Jansmuseum	24
12.00	Wandeling Zorgpark Voorburg Vught	60
12.30	Beklimming toren Sint-Michiëlsgestel	55
12.30	Lezing Roger Rossmeisl in Sint-Joan de Deo	26
13.00	Wandeling door 't Zand vertrek: Bolwerk Sint-Jan	13
13.00	Lezing Frans Sluijter 'Grote orgel Sint-Jan 400 jaar oud' in Sint-Jansmuseum	24
13.00	Optreden Imbue in de Orangerie	35
13.00	Rondleiding over het landgoed Coudewater Rosmalen	49
13.00	Wandeling Zorgpark Voorburg Vught	60
13.30	Lezing over 'de Paap in de kraaktijd' in Sint-Joan de Deo	26
13.30	Beklimming toren Sint-Michiëlsgestel	55
13.30	Rondleiding door Piet Borneman Sint-Michiëlsgestel	55
14.00	Optreden van de band Jazzit in de Toonzaal	19
14.00	Optreden Imbue in de Orangerie	35
14.00	Rondleiding Minderbroedersklooster	15
14.00	Rondleiding door Willem II-fabriek	45
14.00	Wandeling Zorgpark Voorburg Vught	60
14.30	Lezing Roger Rossmeisl in Sint-Joan de Deo	26
14.30	Beklimming toren Sint-Michiëlsgestel	55
15.00	Wandeling door 't Zand vertrek: Bolwerk Sint-Jan	13
15.00	Optreden Imbue in de Orangerie	35
15.00	Lezing Frans Sluijter 'Grote orgel Sint-Jan 400 jaar oud' in Sint-Jansmuseum	24
15.00	Rondleiding Minderbroedersklooster	15
15.00	Rondleiding over het landgoed Coudewater Rosmalen	49
15.00	Wandeling Zorgpark Voorburg Vught	60
15.30	Beklimming toren Sint-Michiëlsgestel	55
15.30	Rondleiding door Piet Borneman Sint-Michiëlsgestel	55
15.30	Lezing over 'de Paap in de kraaktijd' in Sint Joan de Deo	26
16.00	Rondleiding Minderbroedersklooster	15
16.00	Optreden Imbue in de Orangerie	35
16.00	Rondleiding door Willem II-fabriek	45
16.30	Lezing Roger Rossmeisl in Sint-Joan de Deo	26

Doorlopend demonstraties en rondleidingen op diverse locaties.

Jazzit

Jazz en Latin met veel ruimte voor improvisatie met Rob Suters (piano), Lex Kreijts (alt en tenor sax), Paul Peijnenburg (bas) en Manuel Cooymans (drums).

Imbue

Het muzikale duo Imbue verweeft de charme van de Keltische folkmuziek met bijzondere middeleeuwse liederen uit heel Europa. Bekende Ierse deuntjes om op de dansen worden afgewisseld met klanken uit een lang vergeten tijd. Hiervoor maakt Imbue vaak niet alleen gebruik van Ierse bouzouki en zang, maar laat zich graag versterken door gastmuzikanten die een frivole fluitpartij toevoegen of een melancholische viool klank. Laat u meenemen naar deze mystieke wereld waar oude en nieuwe muziek elkaar ontmoeten.

HUIB — VAN — OLDEN

Iconen en symbolen uit het verleden, maar met toekomst

“’s-Hertogenbosch is gastheer van de landelijke opening van Monumentendag 2016. Een erkenning van onze liefde voor ons erfgoed en de inspanningen van alle vrijwilligers en pandeigenaren. Zij maken Open Monumentendag altijd tot zo’n groot succes”, aldus wethouder Huib van Olden. “We hebben hechte verwantschap met het thema Iconen en symbolen. Kom vooral kijken bij de officiële opening op de Parade op donderdag 8 september. U bent uitgenodigd.”

“Ons erfgoed is van iedereen. Laten we het koesteren zodat iedereen ervan kan genieten. ’s-Hertogenbosch is een monumentenstad pur sang. Met monumenten in allerlei soorten en maten; we hebben een buitengewoon intensieve aandacht en liefde voor ons erfgoed. Het zijn iconen en symbolen van een rijk verleden. Denk maar aan het icoon Jheronimus Bosch. Hij had lef, was innovatief en is een inspiratiebron voor de toekomst. Zeker in dit Jheronimus Boschjaar 2016 beseffen we wat voor onwaarschijnlijk grote uitstraling die Jheronimus heeft. We vinden zijn sporen nog terug in ons erfgoed. Het inspireert ons ook het maximale uit ons erfgoed te halen.“

Levend bewijs

De grote aandacht voor onze iconen als de monumentale Sint-Jan, de Binnendieze en de Vestingwerken bevestigen nog eens hoe belangrijk monumenten zijn voor de stad. “Ze zetten ons in het brandpunt van de belangstelling. Symbolen van vroeger die een grote invloed hebben op de stad van nu. Ook economisch is het belangrijk dat mensen uit de regio, maar ook onze gasten uit binnen- en buitenland van al dat moois kunnen genieten. Je moet het beleven, ervaren, voelen. Onze stad en regio tellen veel monumenten. Dat zijn geen opgestapelde stenen waar we zuinig op moeten zijn, maar een levend bewijs van ons verleden. Daar genieten we in het heden volop van. We blijven hier niet hangen in het verleden. We kijken juist wat we vandaag en morgen met ons erfgoed kunnen doen.”

Een paar tips

Als verantwoordelijk wethouder voor het erfgoed in de stad gaat Huib van Olden zeker ‘en route’ op Open Monumentendag. Hij heeft nog een paar tips. “Natuurlijk zijn alle monumenten zeer de moeite waard om te bezoeken. Het voormalige Paleis van Justitie aan de Zuidwal en het Huis van Bewaring met het cellencomplex zijn symbolen van orde en gezag. Imposante gebouwen om eens rond te kijken. Net als de brugwachtershuisjes langs de Zuid-Willemsvaart. Ze zijn soms nog in gebruik en hoe klein ook, iconen uit het rijke verleden van het kanaal. Ook is er een speciale route door de wijk ‘t Zand (Mariënborg, L.W. Beekmanschool, Kapucijnenklooster). Dat is de eerste ‘nieuwe wijk’ buiten de vestingmuren.

Dit jaar kunt u ook een gratis app downloaden met daarin alle monumenten en de routes. Met behulp van de GPS op uw telefoon vindt u gemakkelijk en kosteloos de weg naar uw favoriete monument. Zie pagina 8 Samen met onze collega’s uit de gemeenten Vught en Sint-Michielsgestel hebben we weer een aantrekkelijk programma opgesteld. U vindt alle informatie hierover in dit magazine. Een bezoek aan Open Monumentendag is zeker de moeite waard. Geniet ervan!”

*Meer informatie over de opening
Open Monumentendag op pagina 3.*

ALGEMENE INFORMATIE

Officiële landelijke opening
BankGiro Loterij Open Monumentendag
Dit jaar vindt op donderdag 8 september om 15.30 uur de officiële opening plaats door prof. mr. Pieter van Vollenhoven. Kom er naar toe en laat u verrassen!

Weekend van 10 en 11 september
Net als de afgelopen jaren is Open Monumentendag dit jaar weer een Open Monumentenweekend. Op zaterdag en zondag monumenten bekijken in de stad. Op zondag in samenwerking met de gemeenten Vught en Sint-Michielsgestel en 'Lekker Fietsen' toeren door de omliggende dorpskernen, van monument naar monument.

Afwijkende openingstijden
Niet alle monumenten in het stadscentrum zijn op zaterdag en zondag geopend. Sommige monumenten kennen afwijkende openingstijden. Dit staat in het magazine aangegeven. De monumenten in het buitengebied zijn alleen op zondag geopend, van 11.00 tot 17.00 uur.

Publieksinformatie zaterdag en zondag
De centrale informatiebalie van Open Monumentendag is in het Stadhuis, Markt 1, 's-Hertogenbosch.

Leuk voor kinderen
Veel monumenten zijn voor kinderen leuk om te bekijken. Er zijn ook speciale activiteiten georganiseerd. Neem uw kinderen gerust mee op deze ontdekkings-tocht door het verleden! Let op dit symbool:

Rolstoelvriendelijk
Let op dit symbool:

Monumentenapp
Dit jaar is voor het eerst een route-app beschikbaar waarin alle monumenten zijn opgenomen. De app en de routes kunt u van tevoren downloaden via WiFi, zodat er tijdens de wandeling minimaal dataverbruik nodig is. De app is gratis beschikbaar voor Android en iPhone. Ga naar de appstore van je telefoon of naar: www.s-hertogenbosch.nl/omd

U kunt de app vooraf thuis via WiFi of op de dag zelf in het stadhuis downloaden (gratis WiFi) zodat u minimaal MB verbruik hebt op de dag zelf. De app werkt op GPS.

Parkeren / Transferia
In en om het centrum zijn diverse parkeergarages. Wij adviseren om gebruik te maken van de transferia. Voor slechts € 4,- parkeert u uw auto. U kunt gratis met buslijn 60, 70 of 80 met maximaal 4 personen heen en weer naar de binnenstad te rijden. Let op de bustijden!

De transferia zijn:
- Pettelaarpark, Pettelaarpark 59
- De Vliert, Stadionlaan 9
- Vlijmenseweg, Vlijmenseweg 10

De openingstijden zijn:
- zaterdag van 07.30 – 01.00 uur
- zondag van 10.00 – 19.00 uur

ORGANISATIE

- Gemeente 's-Hertogenbosch
 - Afdeling Erfgoed
 - Afdeling Communicatie
 - Afdeling Maatschappelijk Vastgoed
 - Afdeling Openbare Ruimte en Verkeer
 - Afdeling Realisatie en Beheer
 - Afdeling Stadstoezicht
 - Afdeling Bestuurs- en Algemene Zaken
- Gemeente Sint-Michielsgestel
- Gemeente Vught
- Duke Cultural Productions
- Genootschap ter bevordering van het Gebruik van de Naam 's-Hertogenbosch
- Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch
- Stichting 's-Hertogenbossche Monumentenzorg
- Het Schuttersgilde de Oude Schuts
- De Groene Vesting
- Vughts Museum
- Heemkundekring Rosmalen
- Heemkundevereniging De Heerlijkheid Herlaar
- Heemkundevereniging Op die Dungen
- Heemkundevereniging Den Hogert
- Heemkundekring De Plaets
- Historische Vereniging Berlicum en Middelrode
- Nationaal Monument Kamp Vught

Met bijzondere dank aan **ALLE** vrijwilligers!

En de leden van het comité Open Monumentendag:

Jac. Biemans, Harry Boekwijt, Jan van den Berg, Frans Bolder, Hennie van Eldijk, René van der Heijde, Irwin van Hunen, Ed Hupkens, Martin Nootjens, Marcel Ploegmakers en Celestine Vughts

WELKOM

BIJ DE OPEN MONUMENTENDAG OP ZATERDAG EN ZONDAG

NO. 1 STADHUIS

Het stadhuis, hét icoon van de Bossche burgerij, is van oudsher de zetel van het stadsbestuur. Het dateert in de huidige vorm grotendeels uit 1670. Het bestaat uit drie samengevoegde particuliere woonhuizen. Het middelste pand werd in 1366 door de stad aangekocht. Het linker- en rechterbuurpand werden respectievelijk in 1481 en 1599 bij het stadhuis gevoegd. In 1563 werd een nieuw griffiehuis gebouwd op het achtererf. Hiervan werd de verdieping eerst gebruikt als schepenkamer en later als trouwzaal. Bij de grote verbouwing van het stadhuis in 1670 werd de klassieke zandstenen voorgevel opgetrokken naar ontwerp van Pieter van den Minne met toevoegingen van Peter van Gogh. Aan de achterkant van het stadhuis werd in 1691, naar ontwerp van hofarchitect Jacob Roman, een galerij gebouwd tussen het griffiepand en het stadhuis. Het stadhuis heeft een rijk interieur uit verschillende perioden: 17^e-eeuws goudleerbehang, wandtapijten, 18^e-eeuws schouwen, lambriseringen, enzovoort. In de hal ziet u allegorische muurschilderingen van Antoon Derkinderen.

  (ingang achterzijde)

Markt 1
's-Hertogenbosch

- Centraal informatiepunt.
- Stand met folders en verkoop van boeken.
- Uitgifte wandeling 't Zand.
- Toelichting door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch.
- Toezicht door leden van het Gilde De Oude Schuts.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO.

2

RAADSKELDER

Markt 1a
's-Hertogenbosch

Het bordes voor het middeleeuwse stadhuis en de kelders werden in 1529 vernieuwd naar ontwerp van Jan Darkennes, die van 1521 tot 1572 ook werkzaam was als bouwmeester van de Sint-Jan. Het bordes werd herbouwd in 1670. De middeleeuwse kelders onder het stadhuis bleven ongewijzigd. De middelste kelder heeft een fraaie vormgeving met kalkstenen kruisribgewelven en kolommen, een stenen schouw en kaarsnissen in de zijwanden. De kelders werden vooral als opslag gebruikt. Een zadel- en een harnasmaker maakten aan het begin van de 16^e eeuw (vóór de verbouwing) gebruik van de grote middenkelder. Later in de 16^e eeuw maakten zij plaats voor de zogenoemde groenroeden, een soort stedelijke deurwaarders. Tot de 19^e eeuw bewaarde men hier ook de onderdelen van het schavot dat bij gelegenheid op de Markt voor het stadhuis werd gemonteerd. De dichtgestorte kelders werden op initiatief van burgemeester Van Lanschot rond 1927 weer opengelegd en in gebruik genomen. Sinds kort is de kelder weer in gebruik als horecagelegenheid.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO.

3

HET ROOD CRUIJS

kelder woonhuis Jheronimus Bosch

Markt 61
's-Hertogenbosch

– Alleen de kelder is
toegankelijk.

In het Jheronimus Boschjaar 2016 neemt dit huis wel een heel bijzondere plaats in. Het dateert uit de 14^e eeuw en werd in 1477 'Inden Salvator' genoemd. Het is niet bekend wanneer de naamwisseling in 'Het Rood Cruijs' plaatsvond. De meest beroemde bewoner van het huis was de schilder Jheronimus Bosch (circa 1450-1516). Zijn vrouw Aleit Goyarts vanden Meervenne erfde het pand van haar vader, waarna zij en haar echtgenoot het betrokken. In de huidige staat heeft het pand een 19^e-eeuwse voorgevel. Ook de inrichting, verdiepingen en zolder dateren uit deze relatief recente periode. Het pand was ingedeeld in de, voor 's-Hertogenbosch, gebruikelijke opzet van voor- en achterhuis met tussenliggende 'brandmuur'. De kelders met tongewelven en de zijmuren zijn nog middeleeuws. Via een trap aan de voorzijde kan een blik worden geworpen in de kelders waar ongetwijfeld de beroemde schilder heeft rondgelopen.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO.

4

KNILLISPOORT

Het gebouw waarin stichting Knillispoort haar thuishonk heeft, stamt uit 1916 en is gebouwd waar in de middeleeuwse periode een stadsgracht liep voor de oudste stadsmuur tussen Hinthamerstraat en waterpoort bij het huidige Herman Moerkerkplein. Het pand is gebouwd in een traditionele neorenaissancestijl.

NO.

5

MARIAPAVILJOEN

Een eeuw geleden was de zorg voor besmettelijke ziekten zoals cholera een lokale overheidstaak. Zo moest de gemeente in 1915 een nieuwe 'barak voor besmettelijke ziekten' bouwen. Het ontwerp van het nieuwe Mariapaviljoen lag in handen van de Bossche gemeentearchitect Kersemaekers. Het werd een voor die tijd modern gebouw met de allernieuwste ontwikkelingen en technieken in de gezondheidszorg. Het symmetrische verpleegebouw bestaat uit vier bouwmassa's met in de hoeken de verpleegruimtes en in het midden een tweetal trappenhuizen en sanitaire ruimten. Nu is hier een horecaonderneming gevestigd.

Korte Waterstraat 15
's-Hertogenbosch

- Op zaterdag:
 - Om **10.00 uur** opening tentoonstelling 'Krakende iconen' over de rol van de kraakbeweging in de strijd voor het behoud van onze monumenten.
 - Tussen 14.00 en 15.30 uur rondetafelgesprek met vertegenwoordigers van de vroegere kraakbeweging en bewoners van kraakpanden.

Open

Zaterdag en zondag van
10.00 tot 17.00 uur.

Burgemeester
Loeffplein 70
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO.

6

DE MORIAAN

nu VVV

De Moriaan is het meest complete voorbeeld van een woning voor de Bossche stadselite uit de middeleeuwen. Dit bakstenen 'zaalhuis' dateert van kort na 1200. Een halve eeuw geleden werd het ingrijpend gerestaureerd. De gevels zijn deels gereconstrueerd: de trapgevel en het hoektorentje zijn herbouwd op basis van aanwezige bouwsporen en historische afbeeldingen. Aan de binnenzijde van het gebouw zijn nog veel authentieke bouwkundige elementen bewaard gebleven, zoals de 13^e-eeuwse zijmuren en de houten draagconstructies (verdiepingsvloer en kap), behorend tot een tweede verbouwingsfase uit 1310. Lange tijd gold de Moriaan als het oudste stenen huis van Nederland.

Markt 77
's-Hertogenbosch

– Rondleidingen.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. 7

GROTE KERK

voormalig *Nederlands Hervormde Kerk*

Kerkstraat 20
's-Hertogenbosch

- Diverse orgelconcerten zie pagina 5
- Expositie 'Ruimte' Kerkinterieurs in aquarel Kunstenaar Henk Terwal is beide dagen aanwezig.

Open

Zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur en op zondag van **12.00** tot 17.00 uur.

Deze kerk is gebouwd op een terrein tussen de Hinthamerstraat, Sint-Annaplaats en Kerkstraat waar zich tussen 1523 en 1819 de gotische Sint-Annakapel bevond. De Sint-Annakapel werd gesloopt in 1819, samen met twintig omringende huizen, om plaats te maken voor de Nederlands Hervormde Kerk. De kerk is in 1820-1821 gebouwd in neoclassicistisch stijl. De plattegrond is kruisvormig, de gevels van de kruisarmen hebben grote, half ronde vensters die het interieur een heldere lichtinval geven. De kerk biedt een indrukwekkende ruimtewerking. De preekstoel, orgelzolder en tribune dateren uit 1821, het orgel uit 1831. Sinds de fusie van de protestantse geloofsgemeenschappen wordt de Grote Kerk gezamenlijk door hen gebruikt.

NO. 8

HUIS 'DE PUT'

Tweede Korenstraatje 18
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Dit huis is vrijwel geheel gebouwd in 1671, zoals wordt weergegeven in Romeinse cijfers in de geveltop, vermoedelijk ter plaatse van een oudere voorganger op deze plek. De voorgevel is typerend voor deze periode in de 17^e eeuw en lijkt in bijzondere mate op soortgelijke pilastergevels die destijds werden ontworpen door de Amsterdamse architect Philip Vingboons (1608-1678). Vandaar dat deze gevel (net zoals die van de vrijwel identieke gevel Vugtherstraat 75) 'Vingboonsgevel' wordt genoemd. Vingboons publiceerde zijn ontwerpen als gravure, dus het is goed mogelijk dat hier een lokale bouwmeester zich door Vingboons heeft laten inspireren. In het interieur van het huis bevinden zich nog authentieke, samengestelde balklagen met moer- en kinderbinten.

NO. 9

BOLWERK SINT-JAN

Sint-Janssingel 25
's-Hertogenbosch

Dit jaar is met gepaste trots de reconstructie van het voormalige bolwerk Sint-Jan afgerond. Dit verdedigingswerk is gebouwd voor de middeleeuwse stadspoort aan de westzijde van de binnenstad. De 14^e-eeuwse stadspoort, Koepoort geheten, bestond eerst alleen uit een doorgang in de stadsmuur, met daarnaast een muurtoren. Deze werden in 1528 vervangen door de Sint-Janspoort, een hoog poortgebouw met een bolwerk in de stadsgracht, de huidige Dommel. In de 17^e eeuw werd het bolwerk opgenomen in de aarden stadsomwalling en werd het poortgebouw teruggebracht tot een tunnelvormige doorgang. Deze was met een brug verbonden met een ravelijn (driekantig buitenwerk) in de vestinggracht en het gebied ten westen van de stad. Het huidige gebouw is een eigentijds ontwerp van het architectenpaar Marc van Roosmalen en Marlène van Gessel. Binnen in het bolwerk is een aantal archeologische overblijfselen te zien, zoals een historische bestrating en zijn de restanten van de middeleeuwse stadsmuur en Koepoort in het zicht gebracht.

- Afwisselende presentatie over de geschiedenis en archeologie van het Bolwerk Sint-Jan en een presentatie van de kleine monumenten in relatie tot de iconen en symbolen van de stad.
- Om 13.00 en 15.00 uur start wandeling met gids door 't Zand.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **10**

**THE JHERONIMUS
ACADEMY OF
DATA SCIENCE**

voormalig Klooster Mariënburg

*Sint-Janssingel 92
's-Hertogenbosch*

- Eigenaar/ontwikkelaar Kadans Vastgoed geeft speciaal op deze dagen een kijkje in een deel van het net verbouwde Manresagebouw. In de kapel hangen tekeningen van de plannen voor het totale gebouw.

Aan de Dommel pronkt sinds oudsher het klooster Mariënburg en is gelegen bij het vroegere, gelijknamige middeleeuwse klooster uit de 15^e eeuw. Hiervan is de in 1929 ingrijpend verbouwde kapel uit 1491 langs het straatje Walpoort bewaard gebleven. Het klooster werd gebouwd in 1897-1899 naar ontwerp van J. van Groenendael in een neogotische architectuur. De centrale toegangshal van het complex heeft fraaie netgewelven op granieten kolommen, voorzien van bladkapitelen. De kloosterkapel is ingedeeld in zeven traveeën en heeft een koorsluiting met vijf vlakken van een achthoek. De kapel heeft een driebeukige vorm en bezit uitwendig luchtbogen, op het zadeldak staat een hoge dakruiter met spits. Inwendig heeft de kapel een driedelige opbouw: kolommen met scheibogen, daarboven een galerij en een lichtbeuk met spitsboogvensters. De kerkruimte heeft bepleisterde bakstenen kruisgewelven. De beschildering van de kapel, de glas-in-loodramen en het altaar dateren van na de Tweede Wereldoorlog.

Ooit legden de zusters van Jezus, Maria, Josef (JMJ) zich hier te ruste na een dag met liefde en toewijding onderwijzen, maar vanaf medio 2017 studeren, onderzoeken, werken en slapen hier ondernemende bollebozen. Daarmee wordt een lange traditie van onderwijs en wonen voortgezet: het klooster wordt Mariënburg Campus.

De Brabantse universiteiten van Tilburg en Eindhoven hebben de handen ineengeslagen om in Mariënburg The Jheronimus Academy of Data Science te vestigen. Dit is een opleidingsinstituut voor masterstudenten en promovendi in Data Science & Entrepreneurship. Mariënburg biedt straks ook ruimte aan startups en heeft woonvoorzieningen.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **11**

**MINDERBROEDERS
KAPUCIJNEN-
KLOOSTER/-KERK**

In 1896-1898 werd in de nieuwe Bossche wijk Het Zand tegenover het Mariënburgklooster, een klooster gebouwd voor de orde der minderbroeders-kapucijnen, naar ontwerp van F. van Dennenburg. Klooster en kerk zijn gebouwd in een sobere traditionele stijl. Uitwendig zijn neoromaanse elementen opgenomen: de topgevel met boogfries van de kerk en de halfronde vensters. Binnen ziet u neoclassicistische elementen zoals de kroonlijst en lisenen. De kerkruimte heeft gestuukte tongewelven en een fraai neobarok altaar.

*Van der Does de
Willeboissingel 12
's-Hertogenbosch*

- Op zaterdag rondleiding door gidsen van Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch langs en door het museum, klooster, tuin en kerk. Vertrek: ieder uur vanaf 14.00 uur. Maximaal 15 personen.
- Op zondag om **10.00 uur** heilige mis met medewerking van het Koninklijk 's-Hertogenbosch Mannenkoor en het Kirchenchor Sint-Martin uit Trier.
- Rondleiding door de broeders kapucijnen. Vertrek: ieder uur vanaf 14.00 uur. Maximaal 15 personen.

Open

Zaterdag en zondag van **14.00** tot 17.00 uur.

NO. **12**

**L.W.
BEEKMANSCHOOL**

De markante Beekmanschool is in 1927 gebouwd naar ontwerp van het Bossche architectenbureau K.C. Suyling&Zn. De architectuur heeft een duidelijke verwantschap met de Amsterdamse School. Aan de buitenzijde zijn vooral het geknikte dak en de hoge toren met uurwerk opvallend. De belettering op de gevels is kenmerkend voor de periode. Ook inwendig heeft het gebouw veel oorspronkelijke kenmerken behouden: fraaie trappenhuisen, betegelde gangen, kasten en deuren. Vooral op de verdieping zijn de lokalen en gangen met hun interieurafwerking geheel oorspronkelijk. Aan de rechterzijde is de school in 1938 uitgebreid met een kleuterschool. Een aardig detail zijn de tegeltjes met symbolen boven de kledinghaakjes, waaraan de kleuters hun plaats konden herkennen. ♦

*Van der Does de
Willeboissingel 14
's-Hertogenbosch*

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. 13

POMPEN EN VERLOUW

Vughterstraat 280
's-Hertogenbosch

Tentoonstelling Bossche iconen: Henri Bakker en Gerrit Schulte.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

Deze voormalige Ford-garage dateert uit omstreeks 1930. Het is qua architectuur gebouwd in de vormtaal van de nieuwe zakelijkheid, maar heeft ook kenmerken van het expressionisme. Dat is onder meer te zien in de toepassing van baksteen metselwerk in de gevels, naar ontwerp van architect J. van Kaathoven. Het bedrijf bestaat uit een diep pand, dat zich uitstrekt tussen de Vughterstraat en de Parklaan, waar bedrijfswoningen het complex aan de achterzijde begrenzen. Aan de Vughterstraat bevindt zich een voorbouw met centrale hoofdtoegang, flankerende kantoorruimten en bovenwoningen. Boven de inrijpoort is een markante lichttoren in staal en glas. De garagehal is voorzien van een flauw hellend zadeldak op stalen vakwerkspanten. Een glaskap (noklantaarn) geeft de ruimte daglicht. Rechts in de hal bevindt zich een kantoorje uit de bouwtijd. De garage Pompen en Verlouw was tot 1980 de Bossche vestiging van het automerk Ford.

NO. 14

WOONHUIS

Vughterstraat 219
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

Vughterstraat 219 is als woning gebouwd in 1907 op de plaats van een middeleeuws pand. Van dit oorspronkelijke pand bestaat nu alleen nog een kelder en linkerzijmuur. Het nieuwe pand is een voorbeeld van de voor die tijd modieuze art-nouveaustijl. Deze stijl is afkomstig uit Frankrijk en België en wordt in Duitsland en Oostenrijk Jugendstil genoemd. De geveltop is voor 1957 gesloopt, mogelijk als gevolg van oorlogsschade. De voorgevel is opgetrokken in witte verblendsteen met speklagen in oranje verblendsteen, geflankeerd door gele Bricorna (Brique en ornament)-stenen. De vensters in de gevel hebben hardstenen dorpels met afgeronde hoeken waarin een geometrische versiering is aangebracht. Boven de vensters zijn zware hardstenen lateien aangebracht die zijn voorzien van soortgelijke ornamenten. Het gehele interieur van het pand is ongewijzigd sinds 1907 en een verbouwing van 1917. In de gang is de tochtdeur voorzien van geëit glas en een bovenlicht met glas-in-lood. De gangvloer heeft veelkleurige plavuizen met geometrische motieven. De ruimtes op de begane grond hebben beschilderde stucplafonds, stookplaatsen en paneeldeuren met lijstwerk.

NO. 15

BASTION ORANJE/ BASTIONDER

Dit bastion werd in 1634 aan de bestaande omwalling toegevoegd. Het werd uitgebouwd als een 'hol bastion', waarbinnen zich aanvankelijk een waterpartij bevond als restant van de stadsgracht. Later is hier een windmolen gebouwd. Na de Vestingwet van 1874 werd het bastion omgevormd tot een stadspark. In het kader van het project vestingwerken werden enkele jaren geleden de 14e-eeuwse stadsmuur en een vroeg 15e-eeuwse muurtoren binnen het bastion blootgelegd. Hier is nu de ondergrondse informatieruimte 'Bastionder' in een aansprekend eigentijdse architectuur, ontworpen door Marc van Roosmalen en Marlène van Gessel. Ook ziet u er het beroemde kanon 'Stuer Ghewalt' (stoer geweld) uit 1511 op een replica van een vroeg 16e-eeuws affuit.

Spinhuiswal/Zuidwal
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. 16

VOORMALIG PALEIS VAN JUSTITIE

Het voormalige Paleis van Justitie was op deze plaats gehuisvest in een gebouw dat tijdens de bevrijding van 's-Hertogenbosch in 1944 aan de voorzijde was verwoest doordat de Duitse bezetter het in brand had gestoken. Van het oorspronkelijke gebouw, daterend uit 1912-1924, zijn nog enkele delen uitwendig gespaard gebleven in de Sint-Jorisstraat. De eclectische architectuur van dit oude Paleis van Justitie, dat is gebouwd naar ontwerp van de 'hoofdingenieur der Gevangenissen en Gerechtsgebouwen' Metzelaar, is uitgevoerd in machinale gele strengperssteen. Het lijkt met zijn vierkante hoektorens geïnspireerd door de 16^e-eeuwse Franse renaissance. Dit gebouw heeft een monumentaal trappenhuis. Ook aan de Spinhuiswal had het gebouw een soortgelijke gevelopbouw. In 1949 werd deze zwaar gehavende voorgevel afgebroken en verrees hier in 1950 een nieuwe monumentale voorbouw naar ontwerp van rijksbouwmeester Friedhoff in een aan de Delftse school verwante bouwstijl, ook wel getypeerd als de 'Stuttgarter Schule'. In de toegangspartij zijn gebrandschilderde vensters opgenomen van Marius de Leeuw. Inwendig zijn de fraaie zittingszalen nog onderdelen van het oorspronkelijke gebouw van Metzelaar. Bezienswaardig zijn ook de hieronder gelegen cellen, waar de verdachten moesten wachten op hun berechting. De wanden hiervan zijn door de gedetineerden volgeschreven met opmerkingen van allerlei aard.

Spinhuiswal 2
's-Hertogenbosch

Op zaterdag om 11:30,
12:30, 13:30, 14:40 en
15:30 uur optreden van de
Stadspijpers.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **17**

VOORMALIG HUIS VAN BEWARING

Sint-Jorisstraat 125-127
’s-Hertogenbosch

In 1804 werd hier een ‘stedelijk verbeterhuis’ gebouwd op de plaats waar een aantal grote gebouwen had gestaan, onder andere de vestiging van de plaatselijke schutterij ‘de Oude Schuts’. Deze gebouwen waren vernield tijdens de beschietingen in 1794 door het Franse leger van generaal Pichegru. Het nieuwe, sober klassieke tuchthuis is een ontwerp van stadsarchitect J. Verhellouw. Sinds 1821 fungeerde het achtereenvolgens als Huis van Arrest en Justitie, Huis van Reclusie en Tuchtiging, Huis van Burgerlijke en Militaire Verzekering en Bewaring en, vanaf 1872, ook als strafgevangenis voor vrouwen. In 1884 werd het gebouw ook jeugdgevangenis. Als Huis van Bewaring heeft het gefunctioneerd tot bijna 10 jaar geleden. Van het oorspronkelijke tuchthuis is alleen de voorste vleugel bewaard gebleven, hierachter bevindt zich een cluster van cellenblokken, dienstgebouwen en binnenplaatsen, waarvan de voorbouw uit 1804 en het centrale cellenblok, daterend uit 1912, ontworpen door W. Metzelaar, beschermd zijn als rijksmonument. ♦

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **18**

SINT-CATHARINAKERK

Kruisbroedershof 4
’s-Hertogenbosch

De Sint-Catharinakerk is ontstaan vanuit de kapel van het voormalige Kruisbroedersklooster, gebouwd tussen 1533-1542. Hiervan resteert de gotische koorpartij boven de Binnendieze. In 1569 werd de kapel tevens parochiekerk. In 1601 vergrootte men de kerk daarom met een schip en zijbeuk. Na 1629 kwam de kerk ten dienste van de Gereformeerde Gemeente. Het klooster werd militaire gevangenis. Na 1794 werd de kerk gebruikt als paardenstal en broodbakkerij, maar in 1809 kreeg het weer de functie van kerk voor het garnizoen. In 1810 werd de kerk op last van keizer Napoleon teruggegeven aan de rooms-katholieke parochie. Naar plannen van architect Jos de Kroon werd de kerk vergroot met twee kruisarmen. In 1916-1917 werd door architect Jan Stuyt het opnieuw ingrijpend verbouwd tot een neobyzantijnse centraalbouw, met een opmerkelijke koepel van gewapend beton, beschilderd door Jan Oosterman met het thema van de Bergrede. De kerk en de voormalige pastorie zijn gerestaureerd in 1996. De fraaie renaissance krulgevel uit 1619 werd bij bouwhistorisch onderzoek teruggevonden onder de pleisterlagen en is gerestaureerd.

Open

Zaterdag van 11.00 tot
17.00 uur en op zondag
van 12.00 tot 17.00 uur.

NO. **19**

HOF VAN ZEVENBERGEN

Het Hof van Zevenbergen is van oorsprong een laat 15^e-eeuws adellijk ‘stadspaleis’ van Cornelis de Glymes, heer van Zevenbergen. Het bestaat uit een breed, dwarsgeplaatst huis met traptoren, gelegen achter een voorplaats, met onderdoorgang naar het achtererf. Het is in de 17e eeuw uitgebreid met een voorvleugel en samengevoegd met belendende woonhuizen, waardoor een carré-vormig complex is ontstaan. De natuurstenen boogstelling op de binnenplaats is een hergebruikt 16e-eeuws bordes van het stadhuis, ontworpen door bouwmeester Jan Darkennis (zie beschrijving Raadskelder). De latere keizer Karel V logeerde hier in 1515. Ter herinnering is hier een borstbeeld van hem opgesteld.

Keizerstraat 4-12
’s-Hertogenbosch

Open

Binnenplaats open op
zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **20**

MUZIEKCENTRUM DE TOONZAAL

voormalige Synagoge

In 1823 werd hier een Joods gebedshuis gebouwd in opdracht van mr. Bernardus Hartogensis. In 1886 werd deze synagoge herbouwd naar ontwerp van I. Gosschalk als een zaalruimte met vrouwen balkon. De achterwand is driezijdig gesloten, de zijwanden zijn geleed met gestuukte pilasters. Het meubilair, na 1945 overgebracht uit de Synagoge van Zaltbommel, is bij de restauratie in 1996 grotendeels opnieuw ter beschikking gesteld aan synagogen elders. De heilige Arke is hier bewaard gebleven. Hierboven marmereen Tien Geboden tafelen, afkomstig uit Monnikendam en een gedenkplaat ter herinnering aan een bezoek door koningin Wilhelmina en koningin-moeder Emma in 1918.

Prins Bernhardstraat 4-6
’s-Hertogenbosch

Op zaterdag:

- Om 10.00 en 12.00 uur optreden door Vocaal Ensemble Paté Brûlé.
- Om 11.00 en 13.00 uur optreden van het koor Deining.
- Om 14.00 en 16.00 uur optreden van het koor Catilare.
- Om 15.00 uur optreden van het koor s’OTTO-voces.

Op zondag van 14:00 tot 17:00 uur optreden van de band Jazzit.

Open

Zaterdag van 10.00 tot
17.00 uur en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **21**

**VOORMALIG
RIJKSARCHIEF**

Waterstraat 20
's-Hertogenbosch

- Presentatie/toelichting verbouwplannen.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Het in 1883 gebouwde, en in 1887 uitgebreide, voormalige Rijksarchief is ontworpen door rijksbouwkundige J. van Lokhorst in een voor die tijd voor overheidsgebouwen gangbare neo-renaïssancestijl. De indeling van het gebouw is een goed voorbeeld van de 19^e-eeuwse opvattingen op dit gebied. De meest monumentale, representatieve ruimte in het gebouw is de kamer van de (rijks-)archivaris. De bezoekersruimte aan de voorzijde is bescheiden van afmetingen en inrichting. De efficiënte depotruimtes met ijzeren draagconstructie voor de archivalia hebben de halve verdiepingshoogte van die van het dienstgebouw. In 1966 werd het gebouw verouderd en te klein bevonden. Het zou tot 1985 duren voordat het archief kon worden verhuisd naar de Citadel.

Waterstraat 16
's-Hertogenbosch

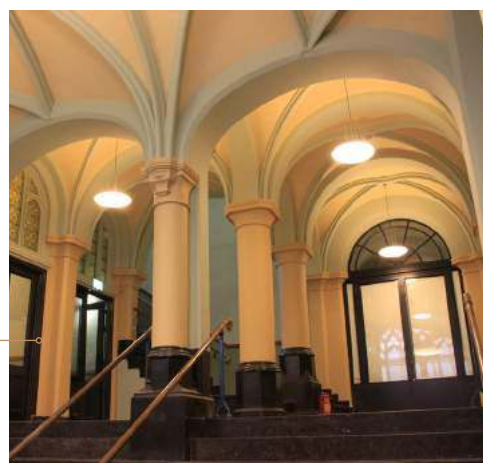
- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur mini-rondleidingen (15 min.) voor kinderen tussen de 6 en 12 jaar. Aansluitend wordt een workshop rond een historisch thema gegeven. Maximaal 10 kinderen per groep. Aanmelden via: mbarwasser@brabant.nl.
- Van 10.00 tot 16.00 uur rondleidingen door het archeologisch depot door de archeologen Martin Meffert, Monique Barwasser, Ronald Louer en Godfried Scheijvens.

Open

Alleen open op zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur.

NO. **22**

**PROVINCIAAL
DEPOT
BODEMVONDSTEN,
DE GRIFFIE**

Het Provinciale Griffiegebouw dateert uit het begin van de 20^e eeuw en is een aangepast ontwerp (op een eerder plan) van rijksbouwmeester J. van Lokhorst. De neogotische ingang geeft toegang tot een monumentale hal met polychrome tegels. Door de deur en een gang links komt men in de oude archieftorens met de stalen draagconstructie voor stellingen uit 1903 - 1908. Sinds 2011 is hier het Provinciaal Depot Bodemvondsten gevestigd en worden er de vondsten en de documentatie van archeologische onderzoeken in Noord-Brabant bewaard.

NO. **23**

**HET
NOORDBRABANTS
MUSEUM**

Dit statige ex-bestuursgebouw is als huisvesting voor de militaire gouverneur in 1768-1769 gebouwd naar ontwerp van de bekende hofarchitect Pieter de Zwart. De zandstenen voorgevel vertoont vroege kenmerken van de klassiek georiënteerde Lodewijk XVI – stijl. Het interieur heeft echter ook nog elementen die meer gebaseerd zijn op de voor die tijd meer gangbare Lodewijk XV (rococo) stijl. Het gouvernementsgebouw bevindt zich op de plaats waar in 1615 het College (studie-, opleidingscentrum) van de jezuïeten werd gesticht. In de 19^e-eeuw werd het gebouw in gebruik genomen als zetel van het provinciaal bestuur en ambtswoning van de Commissaris van de Koning(in). De voormalige kloosterkerk van de jezuïeten werd toen verbouwd c.q. herbouwd tot Statenzaal.

Het Noordbrabants Museum maakt deel uit van een bijzonder stukje Bossche binnenstad, het Museumkwartier. Hier komen kunst en cultuur samen onder één dak. Het Noordbrabants Museum is het startpunt voor Brabantse kunst, geschiedenis en cultuur. Het vertelt onder meer het verhaal van de provincie Noord-Brabant, maar ook van het middeleeuwse hertogdom Brabant en het 17e-eeuwse Generaliteitsland. Dat doet het aan de hand van historische objecten, schilderijen en beeldhouwwerken. Ook hedendaagse kunst en design hebben een eigen plaats.

Het Noordbrabants Museum en het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch liggen ieder aan een kant van de Paleistuin en zijn verbonden door een openbare gang. www.hetnoordbrabantsmuseum.nl

NO. **24**

**STEDELIJK
MUSEUM
'S-HERTOGENBOSCH**

Tentoonstelling Nacho Carbonell. De Spaanse vormgever beschouwt zijn stoelen, banken en lampen als levende wezens met een eigen persoonlijkheid.

Verwersstraat 41
's-Hertogenbosch

- Vanaf 11.30 uur tot 15.30 uur start ieder halfuur een rondleiding langs de hoogtepunten van de vaste collectie.
- Tentoonstelling van Jan Fabre: Tribute to Hieronymus Bosch in Congo. Overzichtstentoonstelling met onder andere levensgrote mozaïekpanelen van juweelkeverdekschildjes waarbij de kunstenaar gebruik maakt van de beeldtaal van Jheronimus Bosch.
- Tentoonstelling Van Eyck, Brueghel, Jordaens – Meesterwerken uit Roemenië. Vlaamse en Hollandse meesters uit de tijd voor en na Jheronimus Bosch.

Open

Alleen gratis open op zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur.

De Mortel 4
's-Hertogenbosch

Open

Alleen gratis open op zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO.

25

LUTHERSE/WAALSE
KERK*Verwersstraat 49*
's-Hertogenbosch

De voormalige Lutherse kerk werd als Waalse kerk gebouwd in 1847 op de plaats van een woonhuis. Het ontwerp is van Arnoldus van Veghel. Het gebouw is een voorbeeld van 'stukadoors'-neogotiek. Het zaalkerkje heeft een voorgevel met steunberen, spitsboogvensters met ijzeren venstertraceringen en boven de vensters wimbergen (driehoekige afdekkingen). Inwendig heeft het gebouw graatgewelven gemaakt van stuwwerk. Het 19^e-eeuwse neogotische meubilair is fraai vormgegeven door Oirschotse meubelmakers. De 16^e-eeuwse preekstoel is afkomstig uit de eerste Sint-Pieterskerk, gelegen nabij de huidige Van Tuldenstraat, die het veld moest ruimen voor de aanleg van de Bossche citadel in de 17^e eeuw. Nu is in de kerk creatiebureau Wijdoendingen gehuist.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO.

26

SOCIËTEIT
AMICITIA -
DE ZWARTE AREND*Peperstraat 15*
's-Hertogenbosch

- Om 12:00, 13:00, 14:00 en 15:00 uur optreden van Imbue.

Dit herenhuis is gebouwd in 1774 naar ontwerp van de Bossche stadsarchitect Willem Hubert. Twee sociëteiten uit de 18e eeuw van welgestelde, politiekbewuste burgers, zijn hier gefuseerd tot één sociëteit. Dit waren de Orangistische Grootte Sociëteit, gevestigd in het pand de Zwarte Arend aan de Markt en de aristocratische, patriottische sociëteit Amicitia, gehuisvest aan de Markt op de linkerhoek van de Kolperstraat. Het pand aan de Peperstraat vormt de perfecte ambiance voor de sociëteit. Aan de buitenzijde is het een voorbeeld van de sobere klassieke Lodewijk XVI-stijl. De huidige empire vensterindeling is van omstreeks 1800. Het stuwwerk in het interieur is uitgevoerd in Lodewijk XVI-stijl, met ornamenten in het stuwwerk in de gang en het trappenhuis. In de tuin achter het huis bevindt zich een 19^e-eeuws koetshuis. Aan de rechterzijde is in dezelfde periode een klassieke hardstenen zuilen-pilastergalerij (stoa) gebouwd. Deze is waarschijnlijk van elders afkomstig en hier opnieuw opgebouwd.

Open

Alleen open op zaterdag
van 11.00 tot 17.00 uur.

NO.

27

BISSCHOPSHUIS

De panden Parade 10 en 11 zijn als particuliere woonhuizen gebouwd in respectievelijk 1769 en 1776 in een late barok ofwel Lodewijk XV-stijl. In 1827 kocht de staat de panden om de bisschop te huisvesten. Door protestants verzet en de afscheiding van België in 1830 kwam hier aanvankelijk niets van terecht. Het gebouw werd in gebruik genomen als kazerne en militair hospitaal. Pas in 1864 werd een deel van het complex bewoond door een bisschop. Het paleis heeft twee rijk versierde ingangspartijen en een kroonlijst met fraaie consoles. De hardstenen plint is versierd met cartouches. Oorspronkelijk hadden de vensters in de gevels een kleinere ruitverdeling. Die zijn vóór het midden van de 19^e eeuw vervangen door de empirevensters met halfronde bovenramen. Inwendig is het fraaie rococo trappenhuis bezienswaardig en de grote salon van het secretariaatsgebouw. In de salon hangen diverse geschilderde portretten van bisschoppen.

Parade 10-11
's-Hertogenbosch

- Tentoonstelling waarbij bijzondere stukken van het Museum voor Religieuze Kunst te Uden worden getoond. En u hoort de verhalen hierachter. Conservator Wouter Prins geeft een toelichting.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO.

28

TOREN SINT-JAN

De toren van de Sint-Janskathedraal is sinds de Franse tijd (omstreeks 1800) eigendom van de gemeente. Hoewel vaak ten onrechte wordt gedacht dat de toren door zijn afwijkende materiaalgebruik (baksteen) nieuwer is dan het kerkgebouw, zijn de onderste delen ouder en vormen een restant van het eerste romaanse kerkgebouw van omstreeks 1250. De toren is opgebouwd uit grote bakstenen, zogenaamde 'kloostermoppen'. De bovenste bakstenen geleding (met klokkenstoel) en spits met uurwerk zijn toegevoegd vanaf het begin van de 16^e en 17^e eeuw. Hier zijn een kleiner formaat bakstenen gebruikt dan in het onderste deel van de toren. Aan de buitenzijde is de toren aan de onderkant bekleed met Udelfanger zandsteen (restauratie eind 19^e eeuw, daarvoor tufsteen). De bakstenen buitenschil van de toren is, nadat deze in de 19^e eeuw al eerder was vernieuwd in een harde, machinale steen, tijdens de restauratie in het begin van de jaren 80 opnieuw gereconstrueerd met behulp van handvorm bakstenen met dezelfde afmetingen als het oorspronkelijke werk. De wijzerplaten en torenlantaarns zijn bij deze restauratie gereconstrueerd naar hun oorspronkelijke vorm.

Ingang hoek
Torenstraat-Parade
's-Hertogenbosch

- Stadsbeiaardier Joost van Balkom speelt op:
 - Zaterdag van 11.00 tot 16.00 uur.
 - Zondag van 13:00 tot 17:00 uur.
- Op de verdiepingen in de toren zijn gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch aanwezig om toelichting te geven.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO.

29

SINT-
JANSKATHEDRAAL*Torenstraat 16*
's-Hertogenbosch

- Speciaal voor Open Monumentendag in de Gerfkamer unieke tentoonstelling van 'de kunstschaten van de Sint-Jan uit de 19^e en 20^e eeuw'.
- Tentoonstelling in de Iconenkapel.
- Op zaterdag om 16.00 uur orgelconcert door Maryam Haiawi.

Open

Zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur en op zondag van 13.30 uur tot 17.00 uur.

Het meest bekende religieuze monument en belangrijkste icoon van de stad is gebouwd tussen de 14^e en de vroege 16^e eeuw. Het onderste deel van een oudere, 13^e-eeuwse romaanse bakstenen kerktoeren bleef daarbij behouden en werd opgenomen in het nieuwe gebouw. De imposante kruisbasiliek vormt een hoogtepunt van de gotiek in het hertogdom Brabant en wordt gekenmerkt door een grote rijkdom in detaillering en beeldhouwwerk. Het gebouw heeft een basilicale opzet met dubbele zijbeuken en kooromgang met straalkapellen. Koor en schip worden geschraagd door dubbele luchtbogen. Tot de rijke beeldhouwde onderdelen van het exterieur behoren onder meer de reliëfs in de wimbergen (driehoekige gevelvlakken boven de spitsboogvensters) en de vele beeldhouwde figuren op de luchtbogen van het schip. De middentoren op de viering (kruising tussen schip en transept) was oorspronkelijk in de 16^e eeuw voorzien van een hoge houten opbouw met spits. Deze markante middentoren was met zijn hoogte van circa 96 meter veel hoger dan de bakstenen toren aan westzijde van de kerk. Na bliksem-inslag in 1584 stortte de middentoren in en werd vervangen door de huidige koepel. In de 17^e en 18^e eeuw kwam een periode van verval. Sinds het midden van de 19^e eeuw (tot recent) volgt een aantal ingrijpende restauraties van dit rijkst vormgegeven gotische bouwwerk van Nederland.

NO.

30

SINT-JANSMUSEUM

Torenstraat 16
's-Hertogenbosch

- Expositie 'Jheronimus in Beeld' met de luchtboogbeelden van de Sint-Jan
- Om 12.00, 13:00 en 15:00 uur geeft Frans Sluijter de lezing: 'Grote orgel Sint Jan 400 jaar oud'.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Het museum sluit aan op het Jheronimus Boschjaar met de expositie 'Jheronimus Bosch in Beeld'. De beroemde schilder leefde en werkte rondom de Sint-Jan en was bevriend met de bouwmeesters van de kerk. Hij werd vanuit de Sint-Jan begraven. Het model van het bronzen beeld van Jheronimus is nu te bewonderen in het museum. Rondom het beeld staat een aantal luchtboogbeelden van de Sint-Jan, die inmiddels van iconische waarde zijn! Zoals monsters en draken maar ook muzikanten en ambachten. Een aantal gipsen modellen van deze beelden, is te bewonderen bij deze expositie, naar voorbeeld van de middeleeuwse beelden uit de tijd van Bosch. Nieuwe luchtboogbeelden werden vanwege ernstige verwerking opnieuw gemaakt in de 19^e eeuw, kregen een neogotisch uiterlijk en 'bevolken' nu de luchtbogen. Ook is er een vaste expositie over de bouwgeschiedenis en de restauraties van de Sint-Jan.

NO.

31

PLEBANIE

Choorstraat 1
's-Hertogenbosch

De pastorale zorg voor de aan een kathedraal verbonden parochie ligt in handen van een plebaan. Nadat het bisdom 's-Hertogenbosch in de 19^e eeuw weer was hersteld, werd in 1854 een nieuwe pastorie oftewel plebanie gebouwd op de hoek van de Parade en de Choorstraat. In voorgaande eeuwen hadden hier de gebouwen gestaan van de bouwloods. De plebanie werd ontworpen door architect J. Bolsius, die in die tijd ook verantwoordelijk was voor het toezicht op het onderhoud aan de Sint-Jan. Het pand is een goed voorbeeld van architectuur in die periode, waar de neogotiek een belangrijke plaats innam. In dit geval werden elementen (met name de vensters) gebruikt uit de Engelse late gotiek, ook wel aangeduid als 'Tudor-stijl'. Het pand heeft een sober, maar voornaam uiterlijk gekregen. Een bijzonder detail voor 's-Hertogenbosch is hier de toepassing van de fraai gevormde 19^e-eeuwse 'Oegstgeester' dakpannen. Het is niet bekend of in het verleden ooit ook andere Bossche panden van deze dakbedekking voorzien zijn geweest.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO.

32

MUSEUM SLAGER

Choorstraat 8
's-Hertogenbosch

Dit pand uit 1903 is oorspronkelijk gebouwd als kantoorpand voor de 'Maatschappij van Brandverzekering voor het Koninkrijk der Nederlanden', zoals is weergegeven op het tegeltableau in de voorgevel. De architectuur vertoont kenmerken van de neorenaissance, bijvoorbeeld de toepassing van tympaans boven de vensters. Na enige tijd als bibliotheek te hebben gediend werd het pand herbestemd als museum. U bekijkt hier ruim een eeuw schilderkunst van de bekende Bossche schildersfamilie Slager, verdeeld over drie generaties. U ziet stadsgezichten van 's-Hertogenbosch, vele Brabantse landschappen, maar ook schilderijen van de Belgische Kempen en Zuid-Europa, alsmede stillevens en portretten. (gedeeltelijk)

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Papenhulst 26
's-Hertogenbosch

- Op zaterdag:
 - Rondleidingen door het huis.
 - Geschiedenis van de Paap in de kraaktijd (1978-1989) door middel van verhalen van de bewoners, foto's en filmpjes.
 - Kinderactiviteiten met Jeugdcircus Bon Bourgon.
- Op zondag:
 - Lezingen in de kapel. Het huis is niet te bezichtigen.
 - Om 11.30, 13.30 en 15.30 uur lezing over 'de Paap in de kraaktijd'.
 - Om 12.30, 14.30 en 16.30 uur lezing door Roger Rossmeisl over de enige militair die in de Eerste Wereldoorlog is overleden in 's-Hertogenbosch.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **33**

SINT-JOAN DE DEO

Voormalig ziekenhuis

Het ziekenhuis Sint-Joan de Deo, bijgenaamd 'de Paap', is gered dankzij een actie van krakers in de jaren 70. Uiteindelijk kocht de gemeente het gebouw en is het verbouwd tot wooneenheden. De Bossche ziekenzorg was in de middeleeuwen en vanaf de 19^e eeuw in rooms-katholieke handen. Na het Groot Zieken-gasthuis werd in 1876 het Carolusziekenhuis geleid door zusters van H. Carolus Borromeus. In 1879 volgde een ziekenhuis voor mannen: Sint-Joan de Deo in de Orthenstraat, geleid door de gelijknamige broeders. Aan de Papenhulst verrees een nieuwbouw in 1914. De uitwendige architectuur van dit qua techniek moderne complex was geïnspireerd op traditionele klassieke architectuur in de trant van de zogeheten 'heroriëntatie'. ◆

NO. **34**

GROOT TUIGHUIS

Oude Sint-Jacobskerk

In dit markante gebouw is de gemeentelijke afdeling Erfgoed en het daaraan verbonden depot van de gemeentelijke archeologie en bouwhistorie gevestigd. Kort na 1430 werd hier een kapel en gasthuis gebouwd voor bedevaartgangers op de reis naar Santiago de Compostella. Deze kapel werd in de 16e eeuw uitgebreid tot een driebeukig schip met éénbeukig koor. Vanaf 1569 was het parochiekerk. Na 1629 werd het gebouw onteigend en diende vervolgens als protestantse kerk, wagenhuis en paardenstal. In 1752 werd het verbouwd tot militair arsenaal. Daarbij werden drie opslagzolders voor onder andere wapentuig gemaakt en heette het in de 19e eeuw 'Groot Tuighuis'. Na de beëindiging van de militaire functie was het gebouw vanaf 1924 de locatie van het Noordbrabants Museum. Onder architectuur van Oscar Leeuw werd het pand intern verbouwd en de voorgevel vernieuwd. Na het vertrek van het museum naar de Verwersstraat kreeg het in 1988 de huidige functie. In 2005-2007 is het gebouw gerestaureerd en gerenoveerd. Er is een publiekspresentatie te zien van het archeologisch en bouwhistorisch werk in de praktijk. Als ArcheoHotspot 's-Hertogenbosch is deze presentatie vrij toegankelijk. Tot het eind van dit jaar is de tentoonstelling 'De stad van Bosch' te zien. Deze expositie in het kader van Bosch 500 geeft een beeld van de stad en samenleving in de tijd van Jheronimus Bosch, door de combinatie van 3D-reconstructies, archiefstukken en vondsten uit archeologisch en bouwhistorisch onderzoek. ◆ ◆

Bethaniestraat 4
's-Hertogenbosch

- Tentoonstelling 'De stad van Bosch'.
- Rondleidingen door het Groot Tuighuis.
- Archeologie en bouwhistorie in de praktijk.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **35****REINIER VAN
ARKEL****Bethaniestraat 2**
's-Hertogenbosch

- Doorlopend rondleidingen.
- Tentoonstelling 'Vijf eeuwen psychiatrie'.

Hoewel de huidige bebouwing van dit psychiatrisch ziekenhuis van relatief recente datum is (19^e-eeuwen en jonger) hebben we te maken met een instelling die zijn oorsprong vindt in de 15^e eeuw. De Bosschenaar Reinier van Arkel bepaalde in 1442 dat een gedeelte van zijn vermogen bestemd was voor de opvang van armen die 'zinneloos' en 'hun zinnen niet meer meester zijn' en wel in die mate, dat men ze 'van noetewegen bynden ende sluyten moet'. Daarmee was de basis gelegd voor wat nu het oudste psychiatrisch ziekenhuis van ons land is. Wat eerst een huis voor zes arme zinnelozen was, groeide uit tot een modern centrum voor specialistische geestelijke gezondheidszorg. De gepleisterde neoclassicistische voorgevel van het hoofdgebouw dateert uit 1838. Daarachter bevinden zich diverse gebouwen rond binnenplaatsen, bijvoorbeeld de overdekte, in 1992 gerestaureerde binnenplaats met een bijzonder fraaie, maar ook angstaanjagende gevelsteen uit 1686, met daarop een afbeelding van opgesloten en geketende 'zinnelozen'. Deze binnenplaats is nu met glas overdekt en is ingericht als 'Oudheidkamer' waar diverse voorwerpen, kledingstukken en afbeeldingen een aangrijpend overzicht geven van de geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg. De rondleiding voert onder andere langs de beeldengroep van Juan Munoz, de referent en als bijzondere attractie het fraaie, speciaal voor het bezoek van koningin Wilhelmina vervaardigde toilet.

Open

Alleen op zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur.NO. **36**
**JHERONIMUS
BOSCH ART CENTER**

(JBAC)

De Sint-Jacobskerk, gelegen aan de Hinthamerstraat, heeft zijn functie als parochiekerk in 2002 beëindigd. Het was de vierde kerk in successie die deze naam in de stad droeg: de eerste Sint-Jacobskerk was het middeleeuwse kerkgebouw aan de Bethaniestraat. Het kerkgebouw aan de Hinthamerstraat is ontstaan uit een 17^e- en 18^e-eeuwse schuulkerk, die was gelegen op een achtererf van een huis aan de Hinthamerstraat. Het huidige plein voor de kerk is pas aangelegd in de vorige eeuw. In 1844-1845 werd de schuulkerk vervangen door een classicistische nieuwbouw, die al snel, na amper een halve eeuw plaats maakte voor het huidige kerkgebouw van 1906-1907 naar ontwerp van J.Th. Cuypers en J. Stuyt. Drijvende kracht achter deze nieuwbouw was de toenmalige ondernemende pastoor C.C. Prinsen. De kerk is gebouwd in een voor die tijd vernieuwende vorm, geïnspireerd op de Byzantijnse kerkelijke architectuur. Het is een driebeukige kruisbasiliek op basis van het gelijkarmige Grieks Kruis. De koepel is voorzien van fresco's van de Belgische kunstenaar Georges de Geetere. Momenteel is in het gebouw het Jheronimus Bosch Art Center gehuisvest.

Jeroen Boschplein 2
's-Hertogenbosch

- De toren is niet toegankelijk voor bezoekers Open Monumentendag.
- Expositie van alle schilderijen en tekeningen van Bosch in hoogwaardige reproducties en op ware grootte.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **37****WINKEL/WOONHUIS**

In dit pand met eenvoudige lijstgevel uit de 19^e eeuw is een zeldzaam gave, middeleeuwse indeling bewaard gebleven met kleurrijke beschilderingen. Het bevat bovendien nog de complete 15^e- en 16^e-eeuwse houten balkconstructies. Op alle wanden van de achterkamer op de begane grond zit een laatgotische muurschildering van ranken met gestileerde bloemen en enkele verscholen beestjes zoals een vos, haas en een hondje. Op de linker zijmuur is tussen de vensters een groot deel van een engel bewaard gebleven met krulharen en een roodgeel gekleurde vleugel. De schildering op de tegenoverliggende wand is vernieuwd in de 16^e eeuw. Deze vroegrenaissance schildering bestaat uit een grote cartouche met tekst.

Hinthamerstraat 138
's-Hertogenbosch

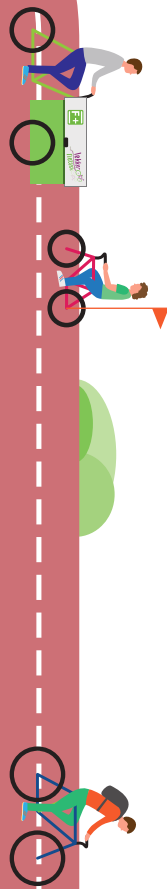
Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Dit is lekker fietsen in 's-Hertogenbosch!

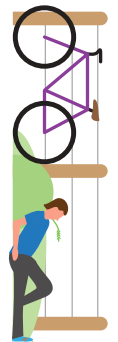
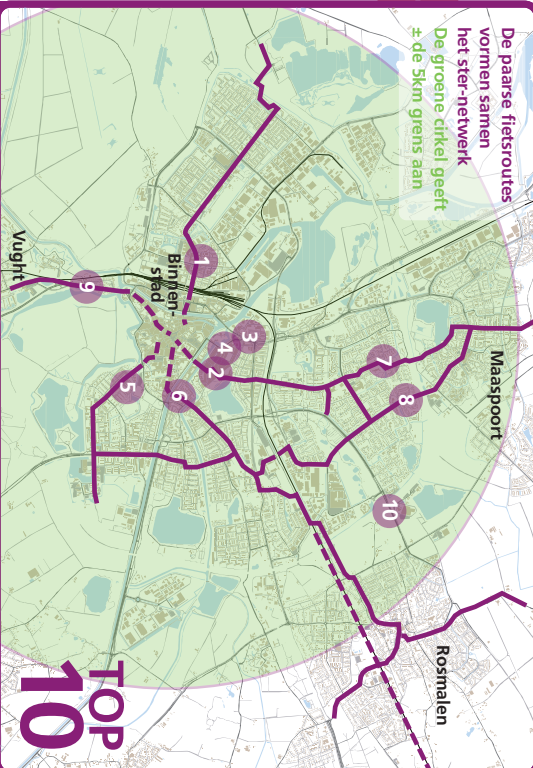
EIke dag veel fietsers

Fietsen is gezond!
Door elke dag een half uur te fietsen, heb je 50% minder kans op obesitas of diabetes!

Wat is er sneller? De fiets of de auto?
< 5 km
> 5 km

Op afstanden tot 5 km is de fiets vrijwel altijd sneller, of even snel als de auto.
Met stallen/parkeren meegerekend is de fiets altijd sneller in de binnenstad of naar het treinstation.
Weinig verkeerslichten en veel rotondes maken de fiets nog sneller!

FIETSDEPOT
Ben je je fiets kwijt? Of heb je last van geparkeerde fietsen? We hebben een fietsdepot in 's-Hertogenbosch. Waar? www.s-hertogenbosch.nl/fietsdepot

Fietsen in de binnenstad mag!
Uniek in Nederland. In de Bossche binnenstad mag je overal fietsen. Je vindt er dus fietsers en voetgangers door elkaar. Ook als het

Gratis je fiets stallen met

Fietsroutes in onze gemeente worden elke dag door duizenden fietsers bereden. Reden genoeg om ze veilig te maken en te houden. Zo strooien we zout op de fietspaden in de winter en zorgen we ervoor dat fietsers en auto's elkaar zo min mogelijk tegen komen. Hieronder zie je de TOP TIEN van drukste Bossche fietsroutes in 2012. Dat zijn heel veel fietsers!

1. Chr. Huygensweg	10600	6. Hinthamerreinde	3900
2. Jan de La Barlaan	8500	7. Klokkenlaan	3700
3. Ortheneweg	6200	8. De Harendonkweg	2600
4. Citadellaan	5700	9. Vughtenweg	2600
5. Petelaarsweg	4900	10. De Bossche Pad	2300

Wist je dat bij station 's-Hertogenbosch gewoon gratis je fiets kunt stallen?

NO. 38 OETELDONKS GEMINTEMUZEJUM

Dit gebouw is geen monument, maar in het interieur wordt één van de meest typisch Bossche iconen getoond, dat van het Oeteldonks Carnaval. Het poortgebouw waarin dit Oeteldonks Gemintemuzeum is gehuisvest dateert van kort na de Tweede Wereldoorlog en verwijst qua vorm enigszins naar het 15e-eeuwse poortgebouw van het Zusters van Orthenklooster dat voorheen hier op deze plek stond en destijds werd gesloopt vanwege bouwvalligheid. Het ontwerp voor het huidige pand werd gemaakt door gemeentearchitect P. van Kessel.

Zusters van Orthenpoort 27 's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van 11.11 tot 17.11 uur.

NO. 39 ZWANEN-BROEDERSHUIS

Sinds 1483 is de 'Illustere Lieve Vrouwe Broederschap' (opgericht in 1318) op deze plaats gehuisvest. De bijnaam 'Zwanenbroeders' hebben de gezworen leden van de Broederschap gekregen vanwege de traditie daterend uit 1384 om jaarlijks een maaltijd te gebruiken met zwaan op het menu. Het middeleeuwse Zwanenbroedershuis werd in 1846 gesloopt en vervangen door het huidige neogotische pand naar ontwerp van de bouwmeester J.H. Laffertee. Het huidige gebouw is een duidelijk voorbeeld van de 19e-eeuwse neogotiek. Aan de buitenzijde wekt het gebouw de suggestie een kerk te zijn. De gepleisterde voorgevel heeft op de verdieping drie hoge spitsboogvensters, geflankeerd door steunberen. De interieurafwerking van de Grote Zaal op de verdieping is in 1868-1870 door L.C. Hezenmans (restauratiearchitect op de Sint-Jan) ontworpen. De Kleine Zaal aan de voorzijde van het gebouw heeft een fraai stucwerkplafond met hanggewelven.

Hinthamerstraat 94 's-Hertogenbosch

- Toelichting door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch.
- 3D-presentatie.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

PLATTEGROND BINNENSTAD

Binnenstad Monumentendag

Pagina:

1.	Stadhuis Markt 1	9
2.	Raadselder Markt 1a	10
3.	Het Rood Cruijs kelder woonhuis Jeroen Bosch Markt 61	10
4.	Knillispoort Korte Waterstraat 15	11
5.	Mariapaviljoen Burgemeester Loeffplein 70	11
6.	VVV Markt 77	11
7.	Grote Kerk Kerkstraat 20	12
8.	Huis 'De Put' Tweede Korenstraatje 18	12
9.	Bolwerk Sint-Jan Sint-Janssingel 25	13
10.	The Jheronimus Academy of Data Science Sint-Janssingel 92	14
11.	Minderbroeders Kapucijnenklooster/-kerk Van der Does de Willeboissingel 12	15
12.	L.W. Beekmanschool Van der Does de Willeboissingel 14	15
13.	Pompen en Verlouw Vughterstraat 280	16
14.	Woonhuis Vughterstraat 219	16
15.	Bastion Oranje/Bastionder Spinhuiswal/Zuidwal	17
16.	Voormalig Paleis van Justitie Spinhuiswal 2	17
17.	Voormalig Huis van Bewaring Sint-Jorisstraat 125-127	18
18.	Sint-Catharinakerk Kruisbroedershof 4	18
19.	Hof van Zevenbergen Keizerstraat 4-12	19
20.	Muziekcentrum De Toonzaal Prins Bernhardstraat 4-6	19
21.	Voormalig Rijksarchief Waterstraat 20	20
22.	Provinciaal Depot Bodemvondsten Waterstraat 16	20
23.	Het Noordbrabants Museum Verwersstraat 41	21
24.	Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch De Mortel 4	21
25.	Lutherse/Waalse kerk Verwersstraat 49	22
26.	Sociëteit Amicitia - De Zwarte Arend Peperstraat 15	22
27.	Bisschopshuis Parade 10-11	23
28.	Toren Sint-Jan Ingang hoek Torenstraat-Parade	23
29.	Sint-Janskathedraal Torenstraat 16	24
30.	Sint-Jansmuseum Torenstraat 16	24
31.	Plebanie Choorstraat 1	25
32.	Museum Slager Choorstraat 8	25
33.	Voormalig ziekenhuis Sint-Joan de Deo Papenhulst 26	26
34.	Groot Tuighuis Bethaniestraat 4	27
35.	Reinier van Arkel Bethaniestraat 2	28
36.	Jheronimus Bosch Art Center (JBAC) Jeroen Boschplein 2	29
37.	Winkel/woonhuis Hinthamerstraat 138	29
38.	Oeteldonks Gemintemuseum Zusters van Orthenpoort 27	30
39.	Zwanenbroedershuis Hinthamerstraat 94	30
40.	Stadsbibliotheek Hinthamerstraat 72	35
41.	Orangerie Sint-Josephstraat 15	35
42.	Brugwachtershuisjes Zuid-Willemsvaart	36
43.	Watertoren Hinthamereinde 73	36
44.	Kloosterhotel 'De Soete Moeder', Nemijsstraat 4	37
45.	Voormalige pastorie Sint-Antoniuskerk Kapelaan Koopmansplein 113	38
46.	Kruithuis Citadellaan 7	39
47.	De Citadel (BHIC) Zuid-Willemsvaart 2	39
48.	Studio Boot Van Taldenstraat 4-6	40
49.	Bethelkerk Emmapplein 17	40
50.	Stichting Liliane Fonds Havensingel 26	41
51.	De Tramkade Voormalig gebied Koudijs/de Heus	43
52.	Werkwarenhuis Tramkade 24	43
53.	Koudijs Kafé Ingang via Buitendijkstraat/Tramkade 26	43
54.	Museum 't Oude Ambacht Sint-Eloijstraat 1	45
55.	Willem II Fabriek Boschveldweg 471	45

NO. 40

STADSBIBLIOTHEEK

Oude mannen- en vrouwenhuis

Van oudsher (vóór 1285) bevond zich hier de belangrijkste stedelijke instelling van liefdadigheid, de Tafel van de Heilige Geest, bijgenaamd 'het Geefhuis'. Deze diende ter ondersteuning, verpleging en voeding van de arme burgers in de stad. Dit in tegenstelling tot het (Grootzieken-)Gasthuis dat zich aanvankelijk richtte op de opvang en verpleging van vreemdelingen. Al vóór 1325 werd op deze plaats een gebouw opgericht dat beschikte over een grote zaal, een woning voor de rentmeester en vergaderruimte voor de regenten. Een belangrijke taak van het Geefhuis was de voedselverstreking aan 'huiszittende armen'. In de Franse tijd kreeg het gebouw de functie van oude mannen- en vrouwenhuis en opvang van vondelingen. In de 19^e eeuw werden ingrijpende verbouwingen uitgevoerd. De grote voorbouw aan de Hinthamerstraat en de vleugels rechts en achter de binnenplaats dateren uit 1825, toen het complex gedeeltelijk werd herbouwd en aangepast aan de eisen van die tijd. Sinds 1975 is op deze plaats de stadsbibliotheek gevestigd.

Hinthamerstraat 72
's-Hertogenbosch

- Op zaterdag en zondag diverse lezingen: zie voor exacte tijden pagina 5 en check voor het totaalprogramma: www.bibliotheekdenbosch.nl
- Tussen 14.00 en 16.00 uur demonstratie henna handtatoeage.
- Galerij der iconen: Expositie van boeken over menselijke iconen. Bezoekers worden uitgenodigd om het boek over hun persoonlijke icoon toe te voegen.
- Kleurworkshop voor volwassenen, door Saskia van Oversteeg, maker van Het 'jHERONimuskleurboek, dat is gebaseerd op de symbolen in het werk van Jheronimus Bosch.

Open

Zaterdag en zondag van **10.30** tot 17.00 uur.

NO. 41

ORANGERIE

Voormalige Sint-Josephkerk

Deze voormalige kerk werd in 1857-59 gebouwd bij het klooster van de paters redemptoristen, die zich hier sinds 1854 hadden gevestigd. Het ontwerp van dit fraaie neogotische kerkgebouw lag in handen van A. van Veggel. Achter de bakstenen voorgevel bevindt zich een rijke driebeukige kerkruimte met bundelpijlers, beschilderde en gestukadoorde kruis-, rib- en stergewelven. De preekstoel en een aantal gebrandschilderde ramen zijn ontworpen door L. Hezenmans, restauratiearchitect van de Sint-Jan. De Sint-Josephkerk verloor zijn functie in 1971 en werd door de gemeente aangekocht en gebruikt voor diverse doeleinden, waaronder SOS rommelmarkt. Na een brand in de jaren 80 werd het zwartgeblakerde interieur voor een deel gereinigd in afwachting van een nieuwe functie. Enkele jaren geleden heeft het gebouw een sobere onderhoudsbeurt ondergaan. Vanaf 1990 vestigde zich bloembinderij, later partycentrum 'Orangerie' zich in de kerk.

Sint-Josephstraat 15
's-Hertogenbosch

- Demonstratie door John van Schijndel over authentiek timmerwerk. 'De oorsprong van symbolen in ornamenten en beeldhouwwerk'.
- Op zondag om 13:00, 14:00, 15:00 en 16:00 uur optreden van Imbue.

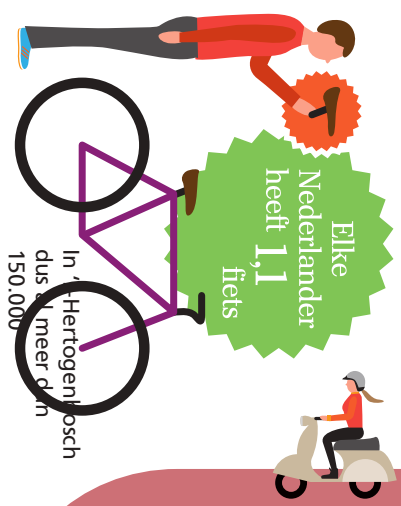
Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

druk is. Dat is wel zo gastvrij!

Elke Nederlander heeft 1,1 fiets

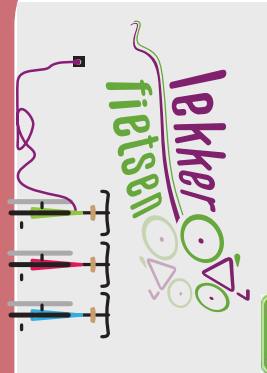

In 's-Hertogenbosch dus al meer dan 150.000

bewaking!

Locatie	# plaatsen
Kerkstraat	1100
Burg. Loefpfelein	410
Wolvenhoek	650

bewaakte stalling

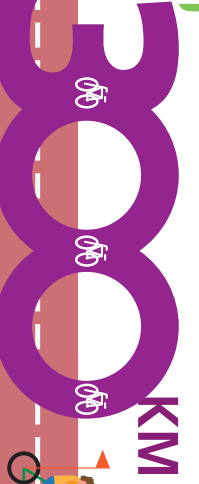
De voordelen van een fietsenstalling op een rij

- Handige kluisjes voor als je veel tassen hebt
- Bewaakt, ook met camera's
- Gratis buggy te leen
- Toiletten bij elke stalling*
- Gratis oplaadpunt voor je elektrische fiets
- Ruime openingstijden, op uitgaansvondren wel tot 4.00 uur**

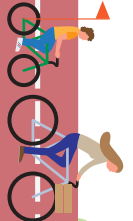
*Kijk op de site voor details.

Veel comfortabele fietspaden

Het is veiliger als fietsers en auto's de weg niet delen. Vandaar de rode fietspaden. In 's-Hertogenbosch alleen al ligt zo'n:

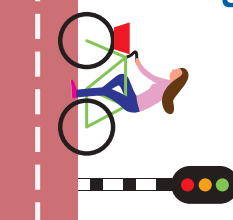

KM

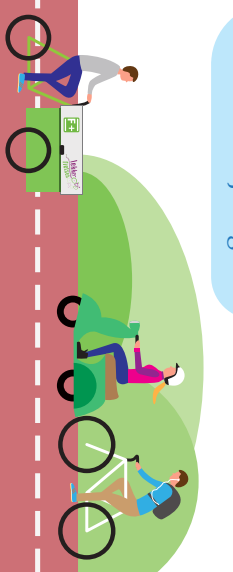

's-Hertogenbosch is het beste fietsstad van Nederland

En dat in het beste fietsland van de wereld!

Wist je dat het in Nederland maar 7% van de tijd regent?

WWW.S-HERTOGENBOSCH.NL/FIETSEN

Zuid-Willemsvaart
's-Hertogenbosch

- **Anthoniebrug:** de sluiswachters vertellen hun verhalen en zie de film “Het gaat zo als het gaat” over de Zuid-Willemsvaart.
- **Hinhammerbrug:** informatie over de plannen en herontwikkeling van de Zuid-Willemsvaart.
- **Orthenbrug:** ontmoet geschiedenschrijver Frans van Gaal die samen met Kees van den Oord schrijft over de Zuid-Willemsvaart en zie filmportretten uit 2007 van mensen die vertellen over de Zuid-Willemsvaart.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **42**

BRUGWACHTERS- HUISJES

De Zuid-Willemsvaart is een waterstaatkundig icoon. Deze vaarroute was altijd een belangrijke schakel tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. Met de komst van het Maximakanaal is de grote vaart uit de Zuid-Willemsvaart vertrokken. In de binnenstad van 's-Hertogenbosch staan langs deze vaarroute drie (zo goed als) werkeloze brugwachtershuisjes. Ze zijn onderdeel van het collectieve geheugen van de stadsbewoners. Verschillende brugwachtershuisjes hebben sinds 1802 deel uitgemaakt van het straatbeeld en een belangrijke functie vervuld voor de grote vaart en ook invloed gehad op het overig verkeer. De huidige drie brugwachtershuisjes maken momenteel onderdeel uit van een nieuw herontwikkelingsplan van de Zuid-Willemsvaarttraverse. Ze bevinden zich in een ‘staat van tussentijd’. Deze onzekere overgangsfase wordt het komende jaar optimaal benut met een artistiek interactief bouwrutueel. Met als doel de betekenis van de huisjes te onderzoeken en de brugwachtershuisjes een impuls te geven in de transitie.

NO. **44**

KLOOSTERHOTEL 'DE SOETE MOEDER'

voormalig Nemiusklooster

Dit voormalige klooster van de ‘Zusters van Liefde’, gelegen in de vroeg 20^e-eeuwse uitbreidingswijk ‘de Muntel’ werd gebouwd in 1928-1929, naar ontwerp van de architect H.W. Valk. Het bevat stijlelementen van de Amsterdamse School, zoals aan de voorzijde een over bijna de gehele breedte van de gevel doorlopende dakkapel, de venstervormen, raam-indelingen en siermetselwerk in baksteen. Het klooster heeft een langgerekte, geknikte vleugel aan de voorzijde. Aan de achterzijde is een uitbouw voor de kapel op de eerste verdieping. In het interieur resteert nog een aantal authentieke elementen. Het trappenhuis en de gangen op begane grond en verdieping hebben nog delen van de oorspronkelijke tegellambrisering en de houten balustrades met siersmeedwerk met Amsterdamse Schooldetaillering. Het klooster is onlangs verbouwd tot ‘Kloosterhotel De Soete Moeder’.

Nemiusstraat 4
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **43**

WATERTOREN

Hinthamereinde 73
's-Hertogenbosch

- Prachtig uitzicht vanaf het dak over de stad.

Open

Alleen open op zaterdag
van 11.00 tot 17.00 uur.

Omdat in de 19^e eeuw de kwaliteit van het drinkwater uiterst slecht was, werd in 1885 de watertoren als onderdeel van een waterleidingnetwerk gebouwd. Het water was afkomstig uit het grondwater nabij het dorp Nuland. Het kloeke gebouw met kantelen, ontworpen door J. Kalf, lijkt eerder een verdedigingstoren. Oorspronkelijk telde de watertoren twee tussenverdiepingen. Eén daarvan, de inspectievloer, bevindt zich onder de rechthoekige, uit geklonken plaatstaal vervaardigde vlakbodemreservoirs. In de loop der tijd zijn er diverse extra vloeren in gebouwd. De watertoren heeft als zodanig gefunctioneerd tot 1974. In 2013 is de watertoren gerestaureerd en verbouwd om dienst te doen als huisvesting voor bedrijven. Hierbij zijn de markante natuurstenen en smeedijzeren hoekornamenten op de toren gereconstrueerd.

NO. **45**

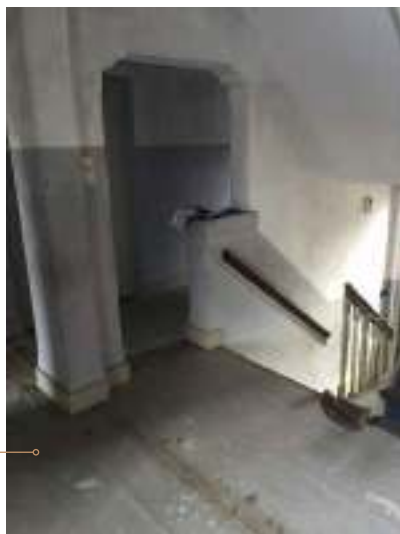
**VOORMALIGE
PASTORIE SINT
ANTONIUSKERK**

*Kapelaan
Koopmansplein 113
's-Hertogenbosch*

Tot voor kort was dit gebouw in gebruik als Marokkaans consulaat. Oorspronkelijk is het pand gebouwd als pastorie van de naastgelegen Sint-Antoniuserk (gesloopt 1983). De pastorie dateert uit 1922 en is gebouwd naar ontwerp van W. te Riele. Het sobere, in baksteen opgetrokken gebouw heeft door zijn kruisvensters met daarboven spitsboogvormige ontlastingsbogen, nog enige kenmerken van de neogotiek. In de voorgevel zijn de contouren van een in de gevel verwerkt en weer verwijderd Mariabeeld zichtbaar. Betimmeringen in het interieur zijn onlangs weer hersteld. Het gebouw, evenals de naamgeving van het plein herinnert aan de op 8 augustus 1944 door de Duitse bezetter ter plaatse in de rug doodgeschoten kapelaan Koopmans. Als een postuum eerbewijs werd het Duhamelplein in 1945 herbenoemd tot Kapelaan Koopmansplein.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **46**

KRUITHUIS

Tijdens het Twaalfjarig Bestand in de Tachtigjarige Oorlog werd in 1618-1620 dit stedelijk kruitmagazijn gebouwd naar ontwerp van Jan van der Weeghen. Het zeshoekige gebouw lag in een drassig gebied binnen de wallen aan de rand van de stad. Het werd omgeven door een gracht. Door ophoging van het omliggende terrein in de 19^e en 20^e eeuw lijkt het gebouw nu minder hoog. De fraaie, in zandsteen uitgevoerde klassieke toegangspoort, voorzien van pilasters en fronton is gereedgekomen in het beroemde jaar 1629. Het interieur met zijn houten balklagen en kapconstructies is nog grotendeels authentiek.

*Citadellaan 7
's-Hertogenbosch*

– Presentatie van
deelnemers aan de
Atelierroute 2016.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **47**

DE CITADEL

nu Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)

In 1639, tien jaar na de inname van de stad door de Staatse troepen onder Frederik Hendrik, werd de citadel aangelegd. De citadel was onderdeel van de vestingwerken en dwangburcht voor de katholieke stad en kreeg de bijnaam Papenbril. De officiële naam was fort Willem Maria. Voor de aanleg van het fort werd een gebied van circa 4 hectare van de binnenstad langs de Orthenstraat gesloopt. Het ontstane open terrein, Esplanade genoemd, diende vervolgens als vrij schootsveld tussen citadel en stad. De citadel heeft een vijfhoekige vorm met bastions. In de 19e eeuw werd bij de verbreding van de Zuid-Willemsvaart één bastion afgebroken. Het oudste nog authentieke gebouw is het 18e-eeuwse kruitmagazijn. De sortiepoort en het voormalig arsenaal aan de noordzijde van de citadel zijn geheel herbouwd tijdens de grote restauratie en verbouwing voor het Rijksarchief in 1983. Het in 1900 in neorenaissancestijl gebouwde poortgebouw bij de ingang is een ontwerp van ingenieur-kapitein M. Onnen. Het hoofdgebouw op de citadel werd gebouwd kort na 1789 als militaire gevangenis, oftewel de Geweldiger. Het heeft vier vleugels in carré-vorm, met in het midden een binnenplaats. In de 19e eeuw kreeg het gebouw als kazerne het huidige uiterlijk: de drie achtervleugels werden op gelijke hoogte gebracht met de voorvleugel. Tijdens de ingrijpende restauratie/herbouw in 1983 werd de binnenplaats overdekt.

*Zuid-Willemsvaart 2
's-Hertogenbosch*

– Het BHIC zelf is niet
geopend, maar u kunt een
mooie wandeling over het
terrein maken.
www.bhic.nl/wandeling

Terrein open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **48**

STUDIO BOOT

voormalige garage Lathouwers

Van Tuldenstraat 4-6
's-Hertogenbosch

Het in 2013 herstellende pand Van Tuldenstraat 4-6 dateert uit de jaren 20 van de vorige eeuw. Het pand is architectonisch een voorbeeld van expressionisme. De uitbundige Amsterdamse School (bijvoorbeeld Parklaan 1-4) is hiervan de meest bekende stroming. Maar ook in een meer sobere vorm werd deze architectuur alom in Nederland toegepast, zoals ook hier. Het pand is gebouwd als garagebedrijf met kantoorruimte aan de voorzijde. Een centrale poort geeft toegang tot de garagehal met vide, verlicht door een grote glaskap. De eerste eigenaar en opdrachtgever van het pand was de NV F.H. Lathouwers. De bakermat van dit bedrijf bevond zich sinds 1848 in de Sint-Jorisstraat als 'rijtuigfabriek en zadelmakerij'. Het bedrijf ontwikkelde zich in de 20^e eeuw tot carrosseriebouwer van auto's en autobussen. Na de Eerste Wereldoorlog werd Lathouwers bovendien de grootste vertegenwoordiger in Nederland van General Motors. Het pand is smaakvol gerestaureerd door de huidige eigenaar Studio Boot.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

NO. **49**

BETHELKERK

Emmaplein 17
's-Hertogenbosch

Tentoonstelling
diverse bijbels.

Open

Alleen open op zaterdag
van 11.00 tot 17.00 uur.

In een doodlopend noordelijk zijstraatje van het Emmaplein bevindt zich, enigszins verscholen in de omgeving, het protestantse kerkgebouw Bethel. Dit straatje, oorspronkelijk Grobbendonckstraat geheten, liep oorspronkelijk door in noordelijke richting. Het werd afgesneden bij de herbouw van de omringende bebouwing na de vernielingen tijdens de bevrijding van 's-Hertogenbosch in 1944. Huize Bethel is gebouwd in 1908 volgens de toentertijd gangbare eclectische architectuur. Er werd nog volop gebruik gemaakt van traditionele, klassieke elementen, zoals de zuilen in het toegangsportaal en de tuitgevel. Maar we zien ook nieuwe details hun intrede doen, zoals art nouveau muurankers in de voorgevel.

NO. **50**

**STICHTING
LILIANE FONDS**

voormalig Sint-Marthaklooster

Het voormalige Sint-Marthaklooster is nu in gebruik als huisvesting van het Liliane Fonds, een stichting die kinderen met een handicap in arme landen steunt. Het is gebouwd in 1953 en verving, samen met enkele schoolgebouwen, het oudere scholen- en kloostercomplex bij de vroegere Leonarduskerk. Dit complex was na de oorlog volledig verwoest. De bewoners, zusters van JMJ, waren belast met het onderwijs. Het ontwerp lag in handen van de Limburgse architect Stefan Dings die tussen 1946 en 1949 de cursus 'Kerkelijke Architectuur' volgde in het Bossche Kruithuis, de bakermat van de zogeheten 'Bossche school' architectuur. Het complex bestaat uit drie vleugels, tweelaags met kap hoog, gegroepeerd rond een kloosterhof. De open ruimte op de eerste verdieping was vroeger onderverdeeld in kleine chambrettes als slaapruiden voor de nonnen. In de achtervleugel bevindt zich de kapelruimte met halfronde glas-in-loodvensters. Er zijn voor het thema van dit jaar enkele icoonschilders van het Iconenatelier in Moergestel aanwezig. Zij zullen op deze dagen in de vroegere kapel iconen schilderen.

📍 🗺️ (gedeeltelijk)

Havensingel 26
's-Hertogenbosch

– Doorlopend rondleidingen.

Open

Zaterdag en zondag van
11.00 tot 17.00 uur.

Het Museumkwartier

Ontdek een veelheid aan kunst, cultuurhistorisch erfgoed en design onder één dak.

De Sint-Janskathedraal

Ervaar de rijke historie van deze prachtige kathedraal.

Spoorzone

Het eigenzinnige jonge zusje van de historische binnenstad.

Rondvaart op de Binnendieze

Vaar in één van de karakteristieke fluisterboten.

**ONTDEK ALLE HIGHLIGHTS EN EVENEMENTEN IN 'S-HERTOGENBOSCH OP
WWW.GASTVRIJDENBOSCH.NL**

NO. **51**
DE TRAMKADE

Voormalig gebied Koudijs/de Heus

De Spoorzone van 's-Hertogenbosch is een jong en dynamisch gebied direct grenzend aan de historische binnenstad. In dit gebied wordt op het terrein van voormalig mengvoederfabriek De Heus gewerkt aan een tijdelijke plek voor de stad. Hier zal een nieuwe, dynamische samenleving ontstaan: een sociale, culturele en economische hotspot, waar je als gast van 's-Hertogenbosch absoluut van kan genieten.

– Graffiti/workshops/muurschilderingen/festival Kings of Colors

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **52**
WERKWARENHUIS

voormalige machinekamer Koudijs/de Heus

Restaurant Van Aken is een centraal ontmoetingspunt waar een diversiteit aan inwoners, bezoekers en andere gasten samen eten, drinken en nieuwe ideeën vormgeven. Een mooie en eigentijdse variant op een werelds buurthuis in de voormalige machinekamer.

Tramkade 24
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **53**
KOUDIJS KAFÉ

Dit als rijksmonument beschermde gebouw dateert uit 1909. Toen gaf H. Bruyelle opdracht voor de bouw van een meelfabriek naar ontwerp van de Tilburgse architect F.C. de Beer. Deze architect is ook verantwoordelijk geweest voor de aan de Parallelweg gelegen Grasso-fabriek. Sinds 1948 werd de meelfabriek geëxploiteerd door de firma Koudijs die hier omvangrijke uitbreidingen heeft gerealiseerd. Daarbij is de voormalige insteekhaven gedempt, de maalderij en magazijnen werden herbestemd voor opslag en de wasserij voor kantoorruimte. De omvangrijke graansilo's zijn buiten werking gesteld. De oude kern van de fabriek werd gevormd door een U-vormig gebouw met een trappenhuis en een waterreservoir voor de sprinklerinstallatie dat boven het dak uitsteekt. De U-vorm is nu buitenruimte geworden waardoor deze goed zichtbaar is.   (gedeeltelijk)

Ingang via Buitendijkstraat/ Tramkade 26
's-Hertogenbosch

– Fototentoonstelling uit familiealbum van de familie Koudijs.
– Eerste editie VERS bij de Tramkade (inclusief 'food-verbindingroute' van station naar Tramkade).
– Doorlopend rondleidingen.

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

BOSCHJAAR 2016

HIGHLIGHTS SEPTEMBER - DECEMBER

Kijk voor het volledige programma op www.bosch500.nl

Welkom thuis,
Jheronimus!

Jheronimus
Bosch
500

EVENTS

18 september
500 Jeroenen
Speciaal programma voor 500 naamgenoten van Jeroen Bosch.
Locatie: binnenstad 's-Hertogenbosch

23 t/m 25 september
Circus Jheronimus Bosch
(Inter)nationale circusgezelschappen presenteren hun interpretatie van Bosch aan het Nederlands publiek.
www.circusjeroenbosch.nl

23 september t/m 11 december
Fanfari Bombari
Muziektheater voorstelling in vier buurgemeenten van 's-Hertogenbosch.
Locatie: Heusden, Sint Michielsgestel, Vuught en Haren

4 november
Bosch Requiem
Koninklijk Concertgebouworkest herdenkt Jheronimus Bosch.
Locatie: Sint-Janskathedraal

4 - 13 november
November Music and Bosch
Internationaal festival voor actuele muziek.
Locatie: Sint-Janskathedraal en Theater aan de Parade

11 december
Slotspektakel Boschjaar 2016
BoschBeest is hét kunstwerk door de inwoners van 's-Hertogenbosch gemaakt. Het BoschBeest wordt tijdens de grande finale van het Jheronimus Bosch-jaar op spectaculaire wijze ontstoken.
Locatie: Wilhelminalplein, 's-Hertogenbosch

BOSCH EXPERIENCE

t/m 10 december
Bosch by Night Lichtshow
Het verhaal van Bosch in een spectaculaire lichtshow op de markt in 's-Hertogenbosch. Elke donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond na zonsondergang te zien.
1 t/m 17 sept: 21.30 uur
18 sept t/m 29 okt: Donderdagen 21.30 uur.
Vrijdagen en zaterdagen: 20.15 uur
30 okt t/m 10 dec: Donderdagen 21:30 uur
Vrijdagen en zaterdagen: 18.30 uur
Gratis toegankelijk, duur 12 minuten.

t/m 30 oktober
Een Wonderlijke Klim
Loop in de dakgoot van de Sint-Jan en bewonder de 96 luchtboogbeeldjes van dichtbij.

t/m 31 oktober
Hemel en Hellevaart
Vaartocht over de middeleeuwse Binnendieze. Met de nieuwste technieken als videomapping en 3D projectie komt de tijd van Bosch op het water tot leven.

t/m 8 januari
Mail art expositie Van Bosch naar Bruegel
Honderden kunstwerken van kunstenaars geïnspireerd op Bosch.
Locatie: Jheronimus Bosch Art Center

t/m 8 januari
De stad van Bosch in 3D
Stap in de stad anno 1500 en loop in de stad, zoals Bosch die kende.
Locatie: Groot Tuighuis

t/m 8 januari
Exposities in het JBAC
Expositie van alle schilderijen en tekeningen van Bosch in hoogwaardige reproducties en op ware grootte.
Locatie: Jheronimus Bosch Art Center

t/m 8 januari
Jeroen en het geld van toen
Wie wil weten wat blencken, kromstaarten, plakken, snaphanen en vierlanders zijn, kan hier zijn hart ophalen.
Locatie: Jheronimus Bosch Art Center

t/m 31 december
Zwanenbroedershuis
Bezoek het Zwanenbroedershuis, het domicilie van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap waar Jheronimus Bosch gezworen lid was.
Locatie: Jheronimus Bosch Art Center

BOSCH GRAND TOUR

t/m 9 oktober
Van Eyck, Brueghel, Jordaens - Meesterwerken uit Roemenië
Deze tentoonstelling toont Vlaamse en Hollandse meesters uit de tijd voor en na Jheronimus Bosch, en vertelt over hun invloed op schilders uit ander Europese landen.
Locatie: Het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch

24 september t/m 15 januari
Heaven, Hell & Earth
Drieluik met werk van internationaal bekende kunstenaars gebaseerd op de grote thema's van Jheronimus Bosch.
Locatie: Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

29 oktober t/m 29 januari
De Zeven Hoofdzonden
Gurt Swanenberg en Pieter Bruegel
De werken van Swanenberg bestaan uit minutieus beschilderde dierlijke skeletten en skeletdelen van dieren die van oudsher symbool staan voor de hoofdzonden.
Locatie: Het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch

29 oktober t/m 29 januari
De terugkeer van de olifant
De expositie toont door Bosch geïnspireerde gravures en houtsneden, vervaardigd in het zestiende-eeuwse Antwerpen.
Locatie: Het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch

t/m 31 december
Nieuwe Lusten in Breda
MOTI zal het meer dan vijfhonderd jaar oude schilderij De Tuin der Lusten simuleren en digitaal vertonen. Het schilderij wordt in een geheel nieuwe gedaante aan het publiek gepresenteerd.
Locatie: Museum of the Image, Breda

t/m 1 april
De dieren van Jeroen Bosch
Tentoonstelling rondom de duizenden in- en uitheemse, fantasie en mythologische dieren geschilderd door Bosch.
Locatie: Natuurmuseum Brabant, Tilburg

NO. 54

MUSEUM 'T OUDE AMBACHT

Bijna vijf decennia lang legde Jo Jacobs een verzameling aan van historisch gereedschap. Een hobby die direct te maken had met zijn andere grote passie: het verkopen van spullen in zijn gereedschapszaak. Wie de verfijnde instrumenten van een juwelier of de immense blaasbalg van een smid nader wil bestuderen, is bij deze boeiende verteller aan het juiste adres.

Sint-Eloijstraat 1
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. 55

WILLEM II FABRIEK

voormalige Sigarenfabriek Goulmy en Baar

Deze fabriek is in 1898 gebouwd, met uitbreidingen in 1908, naar ontwerp van P.Th. Stornebrink en W.G. Welsing. De van oorsprong Bossche sigarenfabrikanten Goulmy en Baar verhuisden in 1893 kort na de oprichting van hun bedrijf in Amsterdam terug naar 's-Hertogenbosch. Daar was in die tijd sprake van een bloeiende sigarenindustrie. In de jaren 30 werd de fabriek eigendom van de Valkenswaardse sigarenfabrikant Willem II. De fabriek is aan de buitenzijde markant vormgegeven als een bakstenen kasteel met kantelen en traptoren en was in pandig voor die tijd efficiënt en uiterst modern ingericht met een centraal verwarmingssysteem, ventilatiesysteem en stofafzuiging. In de in 1908 toegevoegde zuidelijke vleugels bevonden zich zeer moderne waslokalen, wc's en een schaflokaal. In constructief opzicht zijn de technische ontwikkelingen uit de verschillende bouwperiodes afleesbaar. Het deel uit 1889 heeft gewalste stalen kolommen, vakwerk onderslagliggers en stalen vloerbalken met bakstenen troggewelfjes. De nieuwbouw uit 1908 is uitgevoerd als betonskelet, in combinatie met traditionele bakstenen gevels als in het 19^e-eeuwse deel van de fabriek. Let ook op de muurschilderingen in het trappenhuis.

Boschveldweg 471
's-Hertogenbosch

- Om 14.00 en 16.00 uur rondleiding.
- Een tentoonstelling van een 'Willem van de maand' (kunstenaar uit huis) in de portiersloge.
- Op de eerste verdieping een tentoonstelling van Kunstpodium T (apprentice/master).

Open

Zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

ONTDEK DE BOSCH EXPERIENCE

In 's-Hertogenbosch is er nog volop te zien en te beleven rond Jheronimus Bosch, aldus Lian Duif, programma manager van de stichting JB500. "De spectaculaire expositie in Het Noordbrabants Museum, is vertrokken richting Madrid. Maar voor iedereen die meer wil weten over het leven van de wereldberoemde schilder, zijn tijd en zijn stad, is er de Bosch Experience. Tijdens deze ontdekkingsroute, gebaseerd op zijn beroemde werk 'Tuin der Lusten', volgt u het spoor van de schilder door de stad en ontdekt u hoe zijn leven eruit zag in het middeleeuwse 's-Hertogenbosch."

De Bosch Experience bestaat uit verschillende activiteiten, afzonderlijk van elkaar te ervaren. "Beklim bijvoorbeeld de beroemde Sint-Janskathedraal en bekijk de wonderlijke fabeldieren en potsenmakers van Bosch. Of maak een spannende rondvaart op de Binnendieze en waan u uzelf in de wereld van Jheronimus Bosch. En, heel bijzonder, geniet op donderdag-, vrijdag- of zaterdagavond van een spectaculaire lichtshow op de Markt, waar ooit zijn atelier gevestigd was", somt Lian Duif op.

Wonderlijke klim

In Monumentenstad 's-Hertogenbosch zijn veel sporen terug te vinden van de fameuze kunstenaar. Denk aan de Sint-Janskathedraal. 'Een Wonderlijke Klim' leidt je via imposante steigers naar fabeldieren en potsenmakers op de bogen op het dak van de eeuwenoude kathedraal. Initiatiefnemer Herman Lerou van de stichting Nationaal Monument Sint-Jan. "Klimmen naar de tijd van Jheronimus Bosch, terug in de tijd. Het is een van de bijzondere plekken in de stad waar je die tijdgeest echt voelt. Je ziet de luchtboogbeelden van heel dichtbij. Ze ademen nog dezelfde sfeer als in de tijd van Jheronimus. Van dichtbij zie je de wonderlijke wezens op de luchtboogbeelden. Figuren waar steenhouwers al in de middeleeuwen de basis voor hebben gelegd." Jheronimus is geïnspireerd door de bouw van de machtige Sint-Jan. "Hij heeft hier rondgedwaald en gesproken met de bouwers en de bouwmeesters Duhamel en Heins. Jheronimus is er gedoopt en begraven. In zijn tijd is gebouwd aan het middenschip, met de bogen."

Erfenis

In het Groot Tuighuis aan de Bethaniestraat heeft de afdeling Erfgoed van de gemeente een expositie over de stad in de tijd van Bosch: waan je in het 's-Hertogenbosch van 15e eeuw met deze expositie in 3D. Een stukje verderop wordt zijn erfenis levend gehouden in het Jheronimus Bosch Art Center aan de Hinthamerstraat. Lian Duif: "Alles over Jheronimus Bosch in een boeiende expositie en een reeks Bosch-lezingen op iedere derde zondag van de maand. Breng ook een bezoek verderop in de straat aan het Zwanenbroedershuis. Dat is het historisch pand van het vooraanstaande Illustere Lieve Vrouwe Broederschap waar Jheronimus Bosch lid van was."

Plan uw route met de app

De fantasiefiguren uit de Tuin der Lusten zijn terug in hun geboortestad, 500 jaar na dato. Waar houden ze zich op? Vind ze allemaal met het Tuin der Lusten spel in de Bosch Experience app en u weet precies waar u wat kunt beleven. Let op: sommige onderdelen moet u vooraf reserveren.

Kijk voor alle informatie over Bosch Experience op www.bosch500.nl/experience

WELKOM

IN HET BUITENGEBIED OP ZONDAG

ROSMALEN

Pagina:

1. Sint-Lambertuskerk *Markt 1* 48
2. De Standerdmolen *Molenstraat* 48
3. Landgoed Coudewater *Berlicumseweg 8* 49

BERLICUM

4. Landgoed Beekveld *Beekveld 11* 50
5. Voormalige Pastorie Sint-Norbertus *Kerkwijk 44* 51

DEN DUNGEN

6. Sint-Jacobus de Meerderekerk *Heilig Hartplein 1* 51
7. Boerderij *Hooionksstraat 3b* 52
8. Arboretum d'n Hooionk *Ingang Rijndonksstraat* 52
9. Atelier Henk Groenendaal *Poeldonk 1* 53

SINT-MICHIELSGESTEL

10. Huize Ruwenberg *Ruwenbergstraat 7* 54
11. Parochie Heilige Michaelkerk *Nieuwstraat 34* 54
12. Toren *Petrus Dondersplein 13* 55
13. Koninklijke Kentalis *Theerestraat 41/42* 55

VUGHT

14. Kasteel Maurick *Maurick 3* 57
15. Landgoed Huize Bergen *Glorieuxlaan 1* 58
16. Raadhuis Vught *Leeuwensteinplein 5* 59
17. Sint-Petruskerk *Hewel 4* 59
18. Zorgpark Voorburg *Watertorenlaan 11* 60
19. Koetshuis van Zionsburg *Taalstraat 151* 60
20. Sint-Lambertuskerk *Helvoirtseweg 5* 61
21. Sint-Lambertustoren *Helvoirtseweg 7* 61
22. Nationaal Monument Kamp Vught *Lunettenlaan 600* 62
23. Barak 1B *Atlantis 1B* 62

ROSMALEN

Markt 1
Rosmalen

- Hans Latour bespeelt het Smitsorgel uit 1850.
- Beeldpresentatie van diverse religieuze voorwerpen.
- Tentoonstelling iconen die in Rosmalen bekend/belangrijk zijn (geweest), zoals bijvoorbeeld Albert West.
- Speurtocht voor de jeugd door de kerk.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **1**

SINT-LAMBERTUSKERK

De Sint-Lambertuskerk is gewijd aan Lambertus (672-705), die het zuidelijk deel van de lage landen heeft bekeerd. Hij werd later bisschop van Maastricht. De toren is uit de 15^e eeuw. Rond 1545 werd het huidige schip met een zijbeuk gebouwd. De Mariakapel is van 1550, zoals op een kraagsteentje vermeld staat. Na 1629 werd de katholieke godsdienst verboden en werd de kerk als protestants bedehuis, gemeentehuis en archief gebruikt. De toren deed toen dienst als gevangenis. In 1823 kwam de kerk terug in katholieke handen. Hij werd toen grondig vernieuwd. De laatste grote verbouwing vond plaats in 1910-1911. Architect Ludewig verdubbelde de zijkapellen met een tweetal nieuwe zijkapellen en het koor werd in oostelijke richting vergroot. Daarbij is het voor de leek niet zichtbaar dat het hier om nieuwbouw gaat.

NO. **2**

DE STANDERDMOLEN

De in 1732 gebouwde Standerdmolen is gebouwd op een lichte verhoging. De molen heeft een houten molenromp en draait om een verticale spil. Het is oorspronkelijk een middeleeuws korenmolen. In de constructie van de molen zijn aanwijzingen gevonden dat de molen ooit op een andere plaats heeft gestaan. Het demonteren en elders opnieuw opbouwen van een molen als bouw pakket was niet vreemd in die tijd. De molen heeft altijd een grote historische en landschappelijke waarde gehad. In 2013 is een bijzonder stel wickroeden, type Frans, gerestaureerd en geplaatst aan de voet van de molen.

Molenstraat
Rosmalen

- Doorlopend rondleidingen.

Open

Zondag van 10.00 tot 17.00 uur.

NO. **3**

LANDGOED COUDEWATER

voormalig klooster Mariënwater

Het Landgoed Coudewater is sinds 1870 in gebruik als psychiatrische inrichting. Het landhuis, dat in de huidige vorm een 19^e-eeuwse architectuur vertoont, is gelegen in een zeer fraai park in landschapstijl. Het gebouw is het restant van het middeleeuwse klooster Mariënwater dat hier omstreeks 1437 werd gesticht. Dit is nog zichtbaar in de middeleeuwse kelders, kaarsnissen in de muren en de oude kapconstructie in het midden van het landhuis, daterend uit 1513. Het was een dubbelklooster van birgittijnen en birgittinessen en dus zowel voor mannelijke als vrouwelijke religieuzen bestemd. Na de overgave van de stad 's-Hertogenbosch in 1629 aan de Republiek werden ook de buiten de stad gelegen kloosters onteigend. Ook het klooster Mariënwater werd verlaten. Hierna werd het middeleeuwse klooster verbouwd tot particulier landhuis. Nadat de inrichting Coudewater op het landgoed was gevestigd, werd de verpleging van de patiënten in handen gelegd van de Orde van de Zusters van Barmhartigheid van Ronse (België). Vlak voor de Tweede Wereldoorlog werd een nieuw klooster en een Mariakapel op het terrein gebouwd naar ontwerp van de Haarlemse architect Jos Bekkers.

Berlicumseweg 8
Rosmalen

- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur rondleiding over het landgoed. Start en einde bij 'de Boerderij', Peter de Gorterstraat 7.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

GEMEENTE SINT- MICHIELSGESTEL

Dit jaar stond en staat in het teken van Jheronimus Bosch. De schilder heeft ook in Sint-Michiëlsgestel zijn sporen nagelaten. Zo heeft de boerderij aan de Hooidonksestraat in Den Dungen model gestaan in het schilderij 'Aanbidding der Koningen'. Ook op andere gebieden zie je dat de relatie tussen Sint-Michiëlsgestel en 's-Hertogenbosch op een lange traditie gestoeld is. Waar Den Dungen vroeger letterlijk de moestuin van 's-Hertogenbosch was, zijn het nu nog steeds de Dungense marktkooplieden die de meeste groente- en fruitkramen bemensen op de Bossche markten. Het is maar een klein voorbeeld van de vele tradities en verbindingen tussen onze beide gemeentes. Iets om trots op te zijn!

*Kees Loose
Wethouder archeologie
en monumentenzorg*

NO. 5 VOORMALIGE PASTORIE SINT-NORBERTUS

De pastorie is oorspronkelijk gebouwd in 1839, rond 1950 is de aanbouw in de richting van de kerk gerealiseerd. Het object met zijn symmetrische voorgevel, is in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd. Het buitenmuurwerk is toen opnieuw opgetrokken. Aan de rechterkant is een soort kosterij gemaakt op de plaats waar tot die tijd een doopkapel stond. De kap van de pastorie is gemaakt van allershand materiaal. Mogelijk zitten daar ook balken in die afkomstig zijn van een deel van de kerk die na de Tweede Wereldoorlog slechts ten dele opnieuw is opgebouwd. Het heeft in het verleden enige tijd gefunctioneerd als parochie-huis. Het heeft ensemblewaarde in relatie tot het kerkgebouw, tevens is het cultuurhistorisch en bouwhistorisch interessant.

*Kerkwijk 44
Berlicum*

– Tentoonstelling iconen.

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur.

BERLICUM

*Beekveld 11
Berlicum*

NO. 4 LANDGOED BEEKVELD

Kasteel Beekveld wordt voor het eerst vermeld in 1420 als "een huijzinge bij de brug van Beekvelt over die Runne", waarbij de Run als riviertje wordt aangeduid. Er is deze periode sprake van een kasteelgebouw met enkele bijbehorende bedrijfsgebouwen, aangeduid als 'neerhuijzingen', veelal gegroepeerd rond een voor- of nederhof bij het kasteel. In 1426 wordt Willem Posteel als eigenaar van Beekveld genoemd, later onder andere de families Dickbier, van Erpe, de Bever en Broeckhoven. In de 18^e eeuw wordt het bezit nog vermeld als een 'adellijk kasteel met neerhuisinge en zijn hoven, rondom in zijn grachten gelegen in de Heerlijkheid van Berlicum', maar in 1820 wordt het bezit ingrijpend veranderd als het tezamen met de tegenovergelegen Wielse Hoeve wordt gekocht door koopman Mozes Levi de Hartog uit 's-Hertogenbosch. Deze laat het kasteel slopen, de grachten dempen en verkoopt het bezit in diverse percelen. Een overgebleven deel van het neerhuis wordt door hem tot woning verbouwd en op de gedeeltelijk boven maaiveld uitstekende kelder(s) van het kasteel, verrijst een paviljoengebouw, het 'koepelhuis'. Het sfeervolle landgoed is in deze vorm bewaard gebleven en is in 1986 door de huidige eigenaar-bewoner, architect Jan Steenberg gerestaureerd.

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur.

NO. 6 SINT-JACOBUS DE MEERDEREKERK

De Sint-Jacobuskerk is gegroeid tot zijn huidige omvang vanuit een kapel, daterend uit het eind van de 14^e eeuw (het huidige priesterkoor). Deze werd verbouwd rond 1450 en als parochiekerk in 1533 uitgebreid met een schip en zijbeuken. Na de reformatie werd de kerk gebruikt door de protestanten tussen 1630 en 1798. Tijdens deze periode werd de toren in 1752 afgebroken. In 1807 gaf koning Lodewijk Napoleon de kerk terug aan de katholieken, die het gebouw na enkele jaren lieten restaureren door architect G. Heessels. De restauratie kwam gereed in 1822. Een nieuwe, neogotische toren werd aan de kerk toegevoegd in 1899, een ontwerp van C.J.H. Franssen. Op advies en naar ontwerp van J. Cuypers (zoon van de bekende architect P.J.H. Cuypers) werden ten slotte in 1927 twee grote zijkapellen aan het koor toegevoegd. Sint-Jacobus de Meerdere, patroonheilige van de kerk, is ook bekend van de pelgrimaged naar Santiago de Compostella. ☸

DEN DUNGEN

*Heilig Hartplein 1
Den Dungen*

– Het is niet mogelijk de
toren te beklimmen.

Open

Zondag van 12.00
tot 17.00 uur.

NO. **7**

BOERDERIJ

Hooidonksestraat 3b
Den Dungen

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur.

Typische Dungense hoekboerderij, gelegen op de oeverwal van de oude loop van de Aa. De hoekuitbouw heeft de kenmerken van een stenen kamer. De boerderij heeft nog een authentiek interieur met schouw, kelder met tongewelf, bedsteden en opkamer. Delen van de houten gebinten dateren uit de 15^e eeuw.

NO. **8**

**ARBORETUM
D'N HOOIDONK**

*Ingang
Rijndonksestraat*
Den Dungen

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur.

Arboretum d'n Hooidonk heeft een unieke groencollectie. Een buxus van 120 jaar oud en 4 meter hoog; 60 soorten eiken, 50 soorten beuken en 50 soorten berken, maar ook gingko's en sequoia's. Het is maar een greep uit de bijzondere collectie van d'n Hooidonk, een acht hectare groot park en landgoed met liefst 1.600 verschillende, veelal uitheemse soorten bomen en struiken. Een uitzonderlijke verzameling, zelfs voor Europese begrippen. Dit arboretum, ook wel bomentuin genoemd, is niet alleen een prachtige plek om te genieten van de rijkheid van de natuur, maar is ook van grote educatieve waarde. Vanaf speciaal ingerichte zitgelegenheden kan de bezoeker de enorme variëteit aan groen in alle rust beleven. Groen Europa in het klein, gewoon in Brabant!

NO. **9**

**ATELIER HENK
GROENENDAAL**

Het meesterwerk van Jheronimus Bosch, 'De Tuin der Lusten', dat waarschijnlijk ten huize van Engelbrecht II graaf van Nassau in Brussel is geschilderd, is mogelijk nooit in 's-Hertogenbosch geweest. Om toch een goed idee te geven van dit meesterwerk en de daarbij gebruikte materialen en toegepaste technieken, werd er in het onderkomen van de Illustere Lieve Vrouwe Broederschap waarvan Bosch eens zelf gezworen broeder was, een reconstructie gemaakt. Deze reconstructie van dit fantastische drieluik is door Henk Groenendaal gemaakt en thans in zijn atelier te bezichtigen.

Poeldonk 1
Den Dungen

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur.

NO. **10**

HUIZE RUWENBERG

nu Conferentiehotel De Ruwenberg

Ruwenbergstraat 7
Sint-Michiëlsgestel

- Tentoonstelling van de Heemkundevereniging De Heerlijkheid Herlaar.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Het landgoed 'ten Ruwenberge' dateert van vóór 1340. Het kasteeltje zelf wordt voor het eerst genoemd in 1421. Van de oudste bebouwing is alleen nog de traptoren over uit de 15^e of 16^e eeuw. De toren heeft een ingesnoerde, achtkantige spits. De overige nog zichtbare delen van het kasteeltje dateren waarschijnlijk uit de 17^e eeuw. In 1852 vestigde zich hier een jongensinternaat dat geleid werd door de fraters van Tilburg. Door de groei van het internaat kwamen er veel nieuwe gebouwen rond de oude kern. Die zijn gesloopt toen het internaat werd opgeheven. ◆

NO. **11**

PAROCHIE HEILIGE MICHAELKERK

Nieuwstraat 34
Sint-Michiëlsgestel

Open

Zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

De Bossche architect H.W. Valk tekende in 1929 voor het ontwerp van deze kerk. Het bevat een mengeling van expressionistische, ambachtelijk-traditionele en op de gotiek geïnspireerde vormen. Het geheel doet denken aan de art-decostijl. Het is een driebeukige, bakstenen kerk zonder transept, met toren en lichttoren boven de viering. De daken zijn met leien gedekt. De kerk heeft een opvallende toren met een overhoekse, vierkante spits tussen de topgevels en wordt geflankeerd door twee ronde kapellen met kegeldaken. Aan de noordzijde bevindt zich de rechthoekige, voormalige sacristie. Het gebouw heeft een onconventionele opbouw met een zeer goed zicht op het altaar. Door de zijbeuken en zuilengangen heeft het een fraaie ruimtewerking. Het kerkmeubilair bevat onder meer een monumentaal tweeklaviers Loret-orgel uit 1876, een kruisgroep uit 1839, een kruisweg van W. Geraedts (1927) en een doopvont uit circa 1800 met smeedijzeren voet uit de 16^e eeuw.

NO.

12
TOREN

De toren is een overblijfsel van de middeleeuwse kerk uit het midden van de 15^e eeuw. Hij is qua architectuur verwant aan die van Vught. De toren is opgetrokken uit baksteen met tufstenen speklagen, overhoekse steunberen en een uitgebouwde traptoren. De toren heeft drie geledingen met in elke geleding geprofileerde spitsboognissen. In de bovenste, open spitsboognissen zitten de galmgaten. Het mechanisch torenuurwerk uit 1937 is van Jos van de Kerkhof en heeft een elektrische opwinding. De toren is gerestaureerd in 1937 en in 2012. In de toren is ook de Wereldwinkel gevestigd. Die bestaat dit jaar 10 jaar. Dit wordt gevierd in een feestweek van 11-17 september 2016 met allerlei activiteiten.

Petrus Dondersplein 13
Sint-Michiëlsgestel

- Beklimming mogelijk om 11.30, 12.30, 13.30, 14.30 en 15.30 uur met maximaal 15 personen. Om veiligheidsredenen is de minimum leeftijd 12 jaar.
- Kaartjes alleen op zondag 11 september verkrijgbaar bij Lunchgalerie De Rijker, Torenstraat 4.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO.

13

KONINKLIJKE KENTALIS

voormalig Instituut voor Doven

Dit monumentale complex werd gebouwd in 1908-1910 als Instituut voor Doven en is ontworpen door architect J.H.H. van Groenendael. De zorginstelling werd in 1840 opgericht onder leiding van de priester Martinus van Beek, die met behulp van gebarentaal en schrift het katholieke geloof overbracht aan doven. Het complex heeft architectonische kenmerken van vooral neogotiek en neorenaissance. Dit komt onder meer tot uiting in de vormgeving van de ornamenten in de gevels en detaillering van het metselwerk. Bekijk de speklagen, boogfriezen en topgevels met overhoekse pinakels. De Jongenskapel is onder meer versierd met gebrandschilderd glas-in-lood van de firma F. Nicolas en zonen uit Roermond. De heiligenbeelden zijn van de firma Van Bokhoven-Jonkers uit 's-Hertogenbosch. In het museum zijn, door het verhaal van dovenonderwijs in Nederland heen, schilderijen (iconen) van met name frater Mes te zien. In het voorportaal zijn schilderijen van onder andere Martinus van Beek, de eerste directeur van het Instituut voor Doven, te zien. ◆

Theerestraat 41/42
Sint-Michiëlsgestel

- Om 11.30, 13.30 en 15.30 uur rondleiding om het hoofdgebouw door Piet Borneman.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

In een prachtig park aan de rand van Vught ligt de monumentale Villa van Landgoed Huize Bergen verscholen tussen de eeuwenoude bomen.

Hier vindt u alles voor een bijzonder samenkomen; authentieke details, gastronomische specialiteiten, rijk gedecoreerde stijkkamers en persoonlijke aandacht.

ERVAAR DE HUISELIJKE SFEER VAN VROEGEER met de meubelen, gerechten en decoratie.

100 JAAR

LANDGOED HUIZE BERGEN

FEESTEN & TROUWEN OP EEN LANDGOED

073 658 04 00 | Glorieuslaan 1, 5261 SG Vught
www.huizebergen.nl

Peter Pennings
Wethouder erfgoedbeleid

'Iconen en symbolen' is dit jaar het uitdagende thema. De Vughtse wethouder Peter Pennings laat u graag kennis maken met de meest aansprekende iconen en symbolen uit het enerverende Vughtse verleden én heden. "Er gaan deze Monumentendag weer bekende en minder bekende deuren en poorten open", vertelt hij. "Zo zijn onze bezoekers traditiegetrouw van harte welkom in ons populaire, mooie raadhuis. Vrijwilligers van Nationaal Monument Kamp Vught geven hier rondleidingen." Het Vughtse raadhuis mogen we volgens de wethouder gerust een icoon onder de gemeentehuizen noemen. "Een icoon met veel symboliek", beaamt hij. "Zowel in het gebouw zelf, als in het prachtige interieur."

Andere bekende, maar altijd bezienswaardige attracties zijn Kasteel Maurick, de Lambertustoren en het 100-jarige Huize Bergen. En natuurlijk doet ook Nationaal Monument Kamp Vught weer mee, inclusief een opengestelde 'Barak 1B', de laatste originele concentratiekampbarak. "Dat is natuurlijk een symbool bij uitstek", zegt Pennings. "Niet alleen voor het wrede naziregime, maar ook voor de Molukse gemeenschap in Vught die jarenlang in de originele barakken heeft gewoond."

Ook heel bijzonder: een uniek kijkje in het gerestaureerde koetshuis van Landgoed Zionsburg en de gerenoveerde Petruskerk. "De Petrus is natuurlijk hét symbool voor het Vughtse dorpshart. En een prachtige ontmoetingsplek in ons mooie, nieuwe centrum."

NO. **14**

KASTEEL MAURICK

Het huidige kasteel Maurick is hoogstwaarschijnlijk tussen 1443 en 1464 gebouwd door Henrick van Vladeracken op de plaats van een oudere motteburcht ('een berge dair een huijs op staet'). Meerdere families bewoonden achtereenvolgens het kasteel. De belangrijkste zijn de families Heym, Van Beresteyn en Van Lanschot. In de Tachtigjarige Oorlog was Maurick tijdens de belegeringen van 's-Hertogenbosch het hoofdkwartier van de prinsen Maurits en Frederik Hendrik. In 1629 werd bij Maurick de overgave van de stad getekend. Rechts naast het hoofdgebouw, voorzien van arkelorentjes, bevindt zich de door twee slanke torens geflankeerde hoofdingang. In de 17^e eeuw werd het kasteel uitgebreid met een vleugel rechts van de ingangspartij. In 1884-1885 begeleidde Lambert Hezenmans, restauratiearchitect van de Sint-Jan, een ingrijpende restauratie. Momenteel is in het kasteel een gerenommeerd restaurant gevestigd en doet dienst als feest-, vergader- en congreslocatie.   (gedeeltelijk)

Maurick 3
Vught

- Rondleidingen door het kasteel.
- Informatiepunt De Groene Vesting.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

Onze Lieve Vrouwekerk - Roosendaal

Ambacht en vakmanschap in
Restauratie
Renovatie
Transformatie

de Bonth van Hulten
wij maken het

De Bonth van Hulten - www.debonthvanhulten.nl - 073 511 90 22

NO. **15**

LANDGOED HUIZE BERGEN

Glorieuxlaan 1 Vught

- Rondleidingen door de Villa, het Koetshuis en de Bloembinderij.
- Demonstraties en activiteiten in het park.
- Mini tentoonstelling 100 jaar Huize Bergen.

In 1916 werd het landhuis van Landgoed Huize Bergen gebouwd in opdracht van de familie Fentener van Vlissingen-Roosenburg. Het toenmalige woonhuis, daterende uit de 19^e eeuw, werd hiervoor afgebroken. Het schitterende park is eveneens aangelegd in de 19^e eeuw.

Naast de Villa staan ook het Koetshuis, de Bloembinderij en de Eekhoorn al sinds 1916 op het landgoed. In het Koetshuis waren een garage, paardenstal en twee dienstwoningen ondergebracht. Naast de Bloembinderij, toen een opbindgebouw voor planten, stonden prachtige kassen met daarin cactussen, orchideeën en vele tropische planten. Deze kassen zijn tijdens de bevrijding in 1945 door beschietingen van de geallieerden verloren gegaan. De Eekhoorn werd bewoond door de tuinman.

Na haar overlijden liet moeder Fentener van Vlissingen het landgoed aan haar dochter Charlotte na. In 1927 ging zij samen met haar man Willem van Beuningen, vanuit Utrecht, op het landgoed in Vught wonen.

Willem en Charlotte waren zeer maatschappelijk betrokken en hebben veel betekend voor de Vughtse gemeenschap. Zo lieten zij onder meer in de jaren 30 arbeiderswoningen bouwen voor het toen armlastige Vught. Willem van Beuningen bekostigde in 1937 het allergrootste deel van de bouw van het nieuwe Raadhuis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog organiseerde mevrouw Van Beuningen vanuit Landgoed Huize Bergen het verstrekken van voedselpakketten aan gevangenen van Kamp Vught. Het klaarmaken van die pakketten zorgde voor grote drukte in en rond de keuken van Huize Bergen. Toen Charlotte in de jaren 50 het landgoed wilde verkopen na het overlijden van Willem koos zij voor verkoop aan een goed doel. Deze vele goede daden zijn door velen niet onopgemerkt gebleven. Meneer en mevrouw Van Beuningen zijn hiervoor meerdere malen onderscheiden en hun portretten hangen nog altijd in de hal van het raadhuis van Vught.

Vandaag de dag wordt de wens van Charlotte om met Landgoed Huize Bergen een maatschappelijke bijdrage te leveren nog steeds vervuld. Tegenwoordig heeft Landgoed Huize Bergen een hotelfunctie, bijzonder is dat opbrengsten uit de exploitatie 100% ten goede komen aan ideële doelen via de Joannes Bosco Stichting. De stichting ondersteunt daarmee projecten in Brabant die jongeren tot 18 jaar een stapje verder helpen.   (gedeeltelijk)

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **16**

RAADHUIS VUGHT

'Leeuwenstein'

Een van de opvallendste gebouwen in de gemeente Vught is het fraaie raadhuis. Voordat dit gebouw daadwerkelijk als raadhuis gebruikt werd, stond het bekend als landhuis Leeuwenstein. In 1753 bouwde de beroemde jurist en historicus mr. Johan Hendrik van Heurn het pand als buitenverblijf. Zijn zoon Johan moest in 1794 op Leeuwenstein 's-Hertogenbosch overgeven aan de Franse generaal Pichegru. In 1901 liet de bankier Herman van Rijckevorsel de oude villa afbreken om plaats te maken voor de huidige Villa Leeuwenstein. Deze villa is gebouwd in een neogotische architectuur met statige trapgevels, kantelen en torens. In 1937 werd de villa door architect Valk verbouwd tot raadhuis. Veel (lokale) kunstenaars en ambachtslieden leverden een bijdrage. De buitenzijde werd wit geschilderd.

Leeuwensteinplein 5
Vught

- Toelichting door vrijwilligers van het NMKV/ontvangst door vrijwilligers Vughts Museum.
- Première film 'Vught en het water', van regisseur/filmmaker Ellen van Kempen (Vughts Museum).

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **17**

SINT-PETRUSKERK

In het kader van de 'katholieke herleving' werd in 1884 in het centrum van Vught een nieuwe kerk gebouwd naar een ontwerp van architect Carl Weber. De kerk bevat elementen van neoromaanse stijl en Rijnlandse gotiek en veel schilderijen van de hand van Charles Grips. Twee torens aan de voorzijde van de kerk werden bij gebrek aan voldoende middelen nooit gebouwd. Tijdens de bouw vond in 1882 een ernstig ongeluk plaats. Het in aanbouw zijnde noordertransept stortte in, waarbij acht doden vielen. De aannemer werd hiervoor aansprakelijk gesteld en veroordeeld. In 2005 sloot het kerkbestuur de Petruskerk. Plannen om de kerk een andere bestemming te geven, verliepen moeizaam. Toch werd de kerk uiteindelijk gerenoveerd. Naar verwachting zullen het Vughts Museum, de Openbare Bibliotheek, Stichting Anders Bezig Zijn en de Wereldwinkel begin 2017 hier een nieuwe huisvesting vinden.

Hewel 4
Vught

- Het kerkgebouw wordt momenteel heringericht. Het is beperkt toegankelijk om het bouwproces te bezichtigen.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **18**

**ZORGPARK
VOORBURG**

Reinier van Arkel groep

De oorsprong van het zorgpark Voorburg gaat terug tot 1885. Vanuit de psychiatrische instelling Reinier van Arkel in 's-Hertogenbosch vatte het nieuwe inzicht post, dat psychiatrische zorg beter tot zijn recht zou komen in de rust en ruimte van een parkachtige omgeving buiten de stad. Dit leidde tot de aankoop van het landgoed Voorburg in Vught. In het landschapspark verrezen in de loop van de tijd te midden van het groen vele nieuwe paviljoenachtige gebouwen. Deze werden voortdurend aangepast of vervangen door nieuwbouw, al naar gelang de zich voortdurend wijzigende opvattingen over psychiatrische zorg. Dit betekent dat er maar weinig oude monumentale bebouwing (in de architectuurhistorische zin van het woord) bewaard is gebleven. In dit opzicht kan het Vijverhof en een bewaard gebleven torentje met carillon genoemd worden. Desalniettemin is het park en complex een interessante uiting van de denkbeelden in de geestelijke gezondheidszorg.

Watertorenlaan 11
Vught

– Tussen 11.00 en 15.00 uur start er ieder uur vanuit Kadoshop 'de Brandweerkazerne' een wandeling over het Zorgpark. De wandeling is ongeveer 3 kilometer lang en duurt 1,5 uur. Maximaal 20 personen per wandeling.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **19**

**KOETSHUIS VAN
ZIONSBURG**

Rond 1882 werd dit koetshuis annex garage met personeelswoning(en) gebouwd naar ontwerp van architect J. van Nieukerken in de voor die tijd gangbare neorenaissance-baksteenarchitectuur, voorzien van trapgevels en gevelopeningen met ontlastingsbogen in korbboogvorm, met siermetselwerk. Het vooruitspringende middendeel van het pand diende als koetshuis. Het wordt geflankeerd door twee voormalige dienstwoningen (vermoedelijk koetsiers- en tuinmanswoningen). Aan de achterzijde is het gebouw circa 100 jaar geleden uitgebreid met een garage in dezelfde stijl, vermoedelijk ook naar ontwerp van Nieukerken. Het koetshuis maakt deel uit van het landgoed en vormde stilistisch een eenheid met het gelijktijdig gebouwde landhuis Zionsburg, gebouwd in opdracht van de familie Marggraff. In 2003 brandde het landhuis af en is sindsdien in ruïneuze staat. In 2006 werd ook het koetshuis door brand beschadigd, maar het is onlangs fraai gerestaureerd.

Taalstraat 151
Vught

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **20**

**SINT-
LAMBERTUSKERK**

De Sint-Lambertuskerk is op deze plaats ontwikkeld van een pre-romaans kerkje (eind 10^e eeuw), via een romaans driebeukig kerkgebouw met recht, later half rond koor naar een gotische kruiskerk met driezijdig gesloten koor (circa 1400-1480). Dat de parochie is vernoemd naar Sint-Lambertus (672-705), die het zuidelijk deel van de lage landen heeft gekerstend, is een bevestiging van het feit dat het hier om een zeer oude parochie handelt: deze bestond al omstreeks het jaar 700. Toen prins Maurits in 1603 tevergeefs de stad 's-Hertogenbosch belegerde, liep de kerk door brand grote schade op, waarbij het schip instortte. De kerk werd daarna provisorisch hersteld. Sinds het voor de Republiek succesvolle beleg van 's-Hertogenbosch onder Frederik Hendrik in 1629 wordt de Lambertuskerk tot op de dag van vandaag gebruikt als protestantse kerk. In 1821 werd de kerk aanmerkelijk verkleind door de sloop van het schip, waardoor de grote toren (in bezit van de gemeente) los kwam te staan van de kerk. In het interieur bevinden zich diverse bezienswaardige zaken zoals oude grafzerken, een 17^e-eeuwse preekstoel en een onlangs door Michel van de Laar gerestaureerd monumentaal rouwbord van Christiaan Paulus van Beresteyn († 1758), heer van Maurick. Het rouwbord is na diverse omzwervingen sinds 1795 in kasteel Maurick en vervolgens het Rijksmuseum weer teruggekeerd op zijn oorspronkelijke plaats.

NO. **21**

**SINT-
LAMBERTUSTOREN**

De Sint-Lambertus- of Vughtse Toren, gebouwd omstreeks 1500-1560 in baksteen met tufstenen speklagen heeft drie geledingen waarvan vooral de bovenste twee rijk zijn vormgegeven. De natuursteen is waarschijnlijk hergebruikt van een tufstenen romaanse voorganger van de gotische kerk. De eerste torenspits verdween in 1562. In 1629 diende de Lambertustoren als uitkijkpost voor Frederik Hendrik en de Staatse troepen. De Taalstraat bestond toen al en vormde de 'as' van de aanval op de stad. De Toren is nu eigendom van de gemeente Vught. Binnen bevinden zich enkele plaquettes ter herdenking van de Vughtse oorlogsslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

Helvoirtseweg 5
Vught

Open

Zondag van 12.00 tot 17.00 uur.

Helvoirtseweg 7
Vught

– Beklimming van de toren (voormalige uitkijkpost). Het is een steile klim! Van bovenaf hebt u prachtig zicht op het Vughtse deel van de Groene Linie. Speciaal voor deze dag is er een "kijkvenster" gemaakt: u kijkt door transparante afbeeldingen uit 1629 naar het huidige landschap.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur.

NO. **22**

**NATIONAAL
MONUMENT
KAMP VUGHT**

Roosje Glaser

Lunettenlaan 600
Vught

– Expositie ‘Dansen met de vijand’, het leven van de joodse danslerares Roosje Glaser.

Open

Zondag van **12.00**
tot 17.00 uur.

Kamp Vught was tijdens de Tweede Wereldoorlog het enige SS-concentratiekamp buiten nazi-Duitsland en het door Duitsland geannexeerde gebied. De SS had behoefte aan ruimte omdat de doorgangskampen in Amersfoort en Westerbork de toenemende stroom gevangenen niet meer konden verwerken. Kamp Vught werd opgezet naar het model van andere kampen in nazi-Duitsland. Het viel rechtstreeks onder commando van het SS-hoofdkantoor in Berlijn. In het herinneringscentrum zijn diverse exposities, een bezinningsruimte en de reactiewand te zien. Buiten ziet u aan de hand van de natuurstenen maquette hoe groot het kamp is geweest en hoeveel gebouwen er stonden. Het kamp was omheind met een dubbele rij kromme palen met prikkeldraad en een gracht. Buiten het kamp stond om de honderd meter een wachttoren, waarvan u reconstructies ziet. Op het museumterrein is het authentieke crematorium en het monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van het Kindertransport. De nagebouwde barak laat zien hoe de gevangenen werden gehuisvest.

NO. **23**

BARAK 1B

Atlantis 1B
Vught

Open

Zondag van **12.00**
tot 17.00 uur.

Barak 1B is de laatst overgebleven barak van het voormalige Konzentrationslager Herzogenbusch, een uniek oorlogserfgoed en plaats van herinnering. Deze barak is de plek bij uitstek waar Nationaal Monument Kamp Vught de gelaagde geschiedenis van deze historisch zo beladen plaats kan tonen. De expositie bestrijkt vier periodes: het concentratiekamp (1943-1944), het opvangkamp voor Duitse burger evacueés uit het grensgebied (1944-1945) en het interneringskamp voor NSB'ers, al dan niet ten onrechte van collaboratie verdachte Nederlanders en Rijksduitsers (1944-1949). Sinds 1951 is een deel van het kamp in gebruik als woonoord Lunetten voor Molukse ex-KNIL-militairen en hun gezinnen. In barak 1B komen de lotgevallen samen van tienduizenden mensen die in de afgelopen zeventig jaar noodgedwongen op deze plaats verbleven. Verhalen over vertwijfeling en hoop, over dromen en idealen. Over bewuste keuzes en het toeval, over trauma's en taboes.

COLOFON

Productie & Exploitatie:

De Persgroep Nederland in samenwerking met Damen Communicatie

Teksten, beelden, voorwoord en monumenten:

Afdeling Erfgoed gemeente 's-Hertogenbosch

Ontwerp & vormgeving:

Studio Daad, 's-Hertogenbosch

Fotografie:

Alibert Bok, Antwan Hoedemakers, Celestine Vugts, Derrick van der Krabben, Dirk Kreijkamp, Jan van de Ven, Archief Roosje Glaser / Nationale Monumenten Kamp Vught en het Stadsarchief

Dit magazine is een uitgave van de Persgroep Nederland, Damen Communicatie en het comité Open Monumentendag in samenwerking met de gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught en Sint-Michiëlgestel in het kader van Open Monumentendag 2016. Dit magazine wordt in een oplage van 125.000 exemplaren gedrukt. Verspreiding geschiedt huis aan huis in de gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught, Sint-Michiëlgestel, Vlijmen, Helvoirt, Ammerzoden, Kerkdriel, Velddriel, Heesch, Geffen, Nistelrode, Heeswijk-Dinther, Schijndel. Het magazine is ook verkrijgbaar via Stadskantoor, Stadhuis, VVV, Het Noordbrabants Museum en de opengestelde monumenten. Met speciale dank aan de afdeling Erfgoed van de gemeente 's-Hertogenbosch en alle vrijwilligers.

Digitaal is het magazine te zien op www.s-hertogenbosch.nl, www.openmonumentendag.nl en www.brabantsdagblad.nl.

Open Monumentendag. *Hier begint het!*

Open Monumentendag begint in Parkeergarage St.-Jan. Deze garage biedt meer dan 1.000 parkeerplaatsen in hartje 's-Hertogenbosch. U loopt onder de gerestaureerde vestingmuren, via de Casinotuin, direct naar de vele monumenten die de stad rijk is. **Parkeergarage St.-Jan, hier begint het.**

Hekellaan 25

www.parkeergaragestjan.nl

Parkeergarage
St.-Jan